

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА»**

(1-2 жовтня 2021 р.)

Дніпро
2021

УДК 332.021.8+316.422(063)
Р 45

Реформування економічного та соціального розвитку суспільства. Матеріали науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1-2 жовтня 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 100 с.
ISBN 978-617-7640-86-7

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Реформування економічного та соціального розвитку суспільства». Розглядаються загальні питання економіки та управління національним господарством, демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики, бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту, логістики та транспорту, сучасного менеджменту та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться економічною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 332.021.8+316.422(063)

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Стельмах О.П.
ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА БАЛАНС ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ
ТА МАКРОПРУДЕНЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 6

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Воробйова А.О.
ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІСЛАМСЬКИХ ФІНАНСІВ
В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД 10

Клемберг А.С., Замора О.М., Пластун О.Л.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ
З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США 13

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Побер І.М.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ 19

Терещенко О.В.
ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА ВАЛЮТНІ ОБМЕЖЕННЯ: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ 22

Ярова О.А.
ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ 26

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Білоус О.К.
ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛЬНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ 30

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Андрущишин М.М. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ	34

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Бойко О.О., Норець Д.О. МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ	37

Король Є.Я., Ярова В.В. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ І ВАРІАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	41

Нікольнікова К.Ю. ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ЗАКОНОДАВЧІ НОРМИ ТА ЗМІНИ ДО НИХ	47

Нікольнікова К.Ю. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	52

Сілівончик О.Б. ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	56

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Безсмертна К.В., Полівана В.В. ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	60

Горілова О.О., Литвин Ю.Ю. ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	63

Надточий Д.Ю. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	67

ФІНАНСИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

Мельниченко О.В.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В БОРОТБІ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ 70

Фенюк Я.К.

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ
ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ..... 73

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Петрусенко К.В., Соболева М.В., Рудянова Т.М.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ФІРМИ
ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ..... 78

Слободяник О.О., Чижевська Т.В.

КОГНІТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ
НА РОЗВИТОК РОСЛИННИЦТВА В УКРАЇНІ 82

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Rustam Aslanzade

SUSTAINABILITY IN THE SUPPLY CHAINS MANAGEMENT 85

Геева Я.Р.

МЕТОДИ СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА..... 89

Мельник А.М.

ПІДХОДИ ДО КЕРІВНИЦТВА У СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ
ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ 91

ЛОГІСТИКА ТА ТРАНСПОРТ

Горбенко О.В.

ЗАЛЕЖАЛІ ЗАПАСИ В ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАНЬ 96

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Стельмах О.П.

*магістр з економічної теорії та державного управління,
Головний спеціаліст відділу обліку та звітності
Вугледарської міської ради*

ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА БАЛАНС ГРОШОВО- КРЕДИТНОЇ ТА МАКРОПРУДЕНЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Фіскальна і грошово-кредитна політика є найбільш поширеними і помітними формами державного втручання в економічне життя країни.

Щороку для певних економічних циклів уряд повинен сформулювати, впровадити та оцінити ці політики. Ті самі питання ретельно обговорюються і в наукових колах.

Основне питання в тому, як уряд повинен втручатися в економічне життя таким чином, щоб сприяти соціально-економічному розвитку та приносити користь людству, виключаючи ризики та мінімізуючи збитки. При втручанні в економічне життя та проведенні макрорегулювання, уряд повинен використовувати поєднання грошово-кредитної та макропруденційної політики, як сучасного інструменту для уникнення системних ризиків, так зване «двоступеневе регулювання економіки» [1, с. 116].

Вперше філософію державного втручання відстоював британський економіст Джон М. Кейнс під час великої депресії 1930-х років. Кейнс припустив, що уряд повинен прийняти експансивну фіскальну політику для подолання депресії. Він вважав, що економічні кризи (проявом яких є економічна депресія та безробіття) – витікають з відсутності ефективного попиту в результаті «трьох психологічних законів» [2, с. 110]. «Три психологічні закони» стосуються зменшення граничної схильності до споживання, зменшення граничної ефективності капіталу та переваги ліквідності.

В інтерпретації Кейнса зменшення граничної схильності до споживання означає, що ріст споживання не такий, як ріст доходів; зменшення граничної ефективності капіталу означає, що гранична ефективність капіталу зменшиться зі збільшенням капіталовкладень; перевага ліквідності означає, що люди, як правило, зберігають певну кількість валюти як високоліквідний актив [1, с. 85, 110–115].

Таким чином, вихід криється в стимулюванні платоспроможного попиту. Щоб його стимулювати уряд повинен зменшити податок, збільшити державні витрати, збільшити пропозицію грошей і використовувати дефіцитні витрати для стимулювання економічної діяльності, національного доходу і досягнення повної зайнятості. Пропозиція Кейнса не тільки відповідала реальності свого часу, а й кинула виклик його часам.

Тим не менше, в загальній теорії Кейнс надавав важливого значення фіскальній політиці як основному інструменту, а грошово-кредитна політика відіграла допоміжну роль.

Щодо ролі монетарної політики в макрорегулюванні, багато економістів з тих пір дискутували з цього питання. У таких дискусіях американський економіст Мілтон Фрідман та його послідовники пропонували репрезентативні аргументи (рис. 1).

Фрідман вважав, що зростання грошової пропозиції призводить до більшої платоспроможності, а це, в свою чергу, до зростання цін на товари.

Банківські позики повинні підтримувати постійну реальну процентну ставку. За цієї умови номінальна процентна ставка дорівнює сумі реальної процентної ставки та рівня інфляції [3, с. 158, 430–441].

Згідно підходу Фрідмана, уряд бере на себе управління боргами, в тому числі державним, що вимагає координації роботи між центральним банком і казначейством. Ключ до такої координації полягає в тому, чи може фіскальний дохід надходити від грошового забезпечення центрального банку. Навіть якщо відповідь негативна, фіскальний дохід може побічно надходити з грошового забезпечення центрального банку, наприклад через операції на відкритому ринку. Він стверджував, що якщо фіскальні кошти, прямо чи опосередковано надходили від центрального банку, ефект від монетарної політики прямо пов'язаний з ефектом від фіскальної політики.

Рис. 1. Репрезентативні методи М. Фрідмана

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Кейнс і його послідовники розробили аналітичне дослідження у такому вигляді: грошова маса впливає на зміну відсоткової ставки, а ставка впливає на інвестиції. Питання в тому як зміна пропозиції грошей впливає на процентну ставку? Грошова маса може впливати на позикові кошти, а також на перевищення пропозиції позикових коштів над попитом, тоді грошова процентна ставка падає. Як зміна процентної ставки впливає на інвестиції? Через порівняння грошової процентної ставки і природної процентної ставки. Кейнс вважав, що при збільшенні пропозиції грошей процентна ставка падає.

Таким чином, Кейнс і його послідовники виступали за те, що фінансову політику слід використовувати як основний інструмент уряду для втручання в економіку, про що більш детально Кейнс написав в своєму фундаментальному трактаті «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей». Фрідман мав полярну точку зору, віддаючи перевагу монетарній політиці, як основному важелю макроекономічного регулювання.

Враховуючи стрімкий ріст інфляції, підвищення швидкості обігу грошових потоків, обмеженість мікропруденційного регулювання та

грошово-кредитної політики забезпечувати фінансову стабільність, політика щодо останньої виділилась в окремий клас політики – макропруденційну політику [4, с. 85].

Макропруденційна політика – відносно новий напрямок макроекономічного регулювання, вона була розроблена після глобальної фінансової кризи 2008 року. Враховуючи прогалини в системі грошово-кредитної політики і мікропруденційного регулювання, стало необхідним створення та вдосконалення макропруденційної нормативної бази. Сполучені Штати Америки і Європейський Союз оголосили про свої наміри в 2009 році створити макропруденційну систему регулювання разом зі спеціальними виконавчими органами.

Монетарна політика впливає на стабілізацію інфляції та ВВП навколо потенційного рівня, а макропруденційна політика, в свою чергу, згладжує коливання таких фінансових змінних, як ціни на активи, кредитні агрегати тощо. Кожна з політик впливає на цілі іншої через спільні канали трансмісії – канал балансів банків та фінансових установ, канал цін на активи.

Для правильного функціонування цих політик необхідно балансувати між різними стадіями фінансового та бізнес-циклів.

І монетарна, і макропруденційна політика покликані забезпечувати стійкість фінансової системи держави, оскільки макропруденційні інструменти використовуються для зменшення побічних ефектів від монетарної політики, а монетарна політика адаптується до макропруденційної, як раніше до фіскальної.

Список використаних джерел:

1. Кравчук Н.Я. Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору. Київ : Знання, 2012. 782 с.
2. Дж.М. Кейнс. Загальна теорія зайнятості, проценту і грошей: Геліос АРВ. Москва, 2015. 352 с.
3. Фрідман М., Шварц А. Грошово-кредитна історія США. Принстон, 1963. 860 с.
4. Єрохіна О.А. Теорія економічного розвитку: системно синергетичний підхід : монографія. Москва, 1995. 190 с.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Воробйова А.О.

аспірант,

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІСЛАМСЬКИХ ФІНАНСІВ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Незважаючи на відносно невеликий розмір, в останні роки ісламський банківський сектор досяг величезного зростання. За даними МВФ, за останнє десятиліття ісламські кредитори перевершили звичайні банки та існує ще багато можливостей збереження цієї зростаючої тенденції. Майже за 20 років капітал ісламських банків збільшився з 200 млрд дол. до 2,2 трлн дол. Згідно зі звітом Thomson Reuters, фінансові активи, що відповідають шаріату, до 2023 року досягнуть 3,8 трлн \$, в середньому річне зростання складе 10 відсотків [1].

Не дивлячись на існуючі складнощі, що перешкоджають розвитку та поширенню ісламських банків, дана галузь є однією з найбільш швидкозростаючих в глобальній індустрії фінансових послуг.

Вихід ісламського фінансування на західні ринки свідчить про те, що воно серйозно сприймається регулюючими органами і фінансовими інститутами. А криза довела, що ісламські банківські продукти є конкурентною альтернативою традиційним.

За прогнозами фахівців, головними тенденціями розвитку ісламських банків в найближчі роки будуть:

- посилення позицій в сегментах ринку соціальних груп із середнім і низьким рівнем доходів, в малому і середньому бізнесі, і на фінансових ринках країн, що розвиваються, з великою часткою мусульманського населення;

- поступовий перехід від кількісного зростання ісламських фінансових продуктів до їх спрощення і стандартизації;
- зростання значення фінансових інновацій та інструментів хеджування ризиків.

Для подальшої географічної експансії ісламського банкіngu необхідно в першу чергу створення відповідної інфраструктури, яка найбільш розвинена в більшості країн РСАДПЗ, Іраку, Ірані та Малайзії. Діючі фінансові центри розташовані в Бахреїні, Малайзії, ОАЕ і Великобританії.

За оцінками агентства Ernst & Young, найближчим часом в країнах Середнього Сходу та Північної Африки буде спостерігатися значне економічне зростання. Активи ісламського банкіngu в цьому регіоні за прогнозами повинні досягти суми в 990 млрд дол. до 2021 р. Оман з метою скорочення відтоку інвестицій з країни оголосив на початку минулого року про свій намір підключитися до розвитку ісламських банків і задоволенню регіонального попиту на продукти, сумісні з шаріатом.

У Єгипті планується випуск суверенних ісламських облігацій (сукук). У Тунісі і Лівії розглядають можливості збільшення ролі ісламського банкіngu в економіках країн. Серед західних країн активну роль у розвитку ісламських банків грає Великобританія, яка за деякими оцінками має 22 банки, що надають послуги, сумісні з шаріатом (5 банків – повністю ісламські) [2].

Слідом за Великобританією за кількістю ісламських банків йдуть США. Також ісламські банки присутні в Австралії, Швейцарії, Франції, Канаді, Німеччині, Люксембурзі, Ірландії, Казахстані і на Кайманових островах. Ісламські банки активно відкриваються в країнах з найбільш розвинутою банківською сферою і високим інвестиційним потенціалом [3].

Про перспективність розвитку цієї галузі свідчать наступні факти. По-перше, саме мусульманами контролюються найбільші родовища вуглеводневої сировини, яке найближчим часом залишиться основним джерелом енергії в світі. Значні доходи від продажу цієї сировини будуть тривалий час створювати основу розвитку даної галузі.

По-друге, конфлікт між ісламською культурою і західною, що посилюється, стимулює перелив коштів мусульман з традиційної банківської системи в ісламську.

По-третє, умовна безкоштовність пасивів ісламських банків підштовхує традиційних банкірів, озброєних досвідом фінансового інжинірингу, вступати в конкурентну боротьбу за ці пасиви. Конкуренція в галузі стимулює вдосконалення методів ведення банківської справи, заснованого на релігійних принципах.

По-четверте, багато великих транснаціональних корпорації стають клієнтами ісламської банківської системи. Вони зацікавлені в більш низькій платі за використання позикових коштів, а для ісламських банків приваблива надійність повернення позичених коштів.

По-п'яте, розвиток ринку капіталів, який функціонує за принципами шаріату, і запровадження єдиної ісламської грошової одиниці додасть додатковий стимул розвитку банківської сфери [4].

У той же час існує думка, що галузь банківської справи, заснована на релігії ісламу, не може вийти за рамки певної ніші. Її розвиток обмежений саме релігійною свідомістю мусульманина, так як відмова від позичкового відсотка, спекуляції, повернення позикових коштів, цільове їх використання і поділ прибутку є ще актом віри для правдивого.

З урахуванням цих поглядів слід зазначити, що потенціал розвитку ісламської банківської системи заслуговує на увагу не тільки в технічних і кількісних термінах, але і як нова філософія глобального співтовариства, в абсолюті передбачає введення етичних обмежень в людську діяльність (будь то заготівля деревини або надання фінансових послуг).

У тій мірі, у якій ісламські банки намагаються поводити себе подібно до традиційних банків у розробці своїх фінансових продуктів, вони піддають себе аналогічному кредитному ризику, ризику ліквідності і платоспроможності, які призводять до схожої системної нестабільності, яка виникає у традиційному банківському секторі. Прагнення до подібності з традиційними банками є не бажанням, а результатом поточної діяльності і нормативно-правової бази, яка не забезпечує всю необхідну підтримку та інфраструктуру

установ, які необхідні для добре функціонуючого ісламського банківського сектора.

Список використаних джерел:

1. Toward A. Global Islamic Finance Standard. 2018. URL: <https://www.gfmag.com/magazine/march-2018/toward-global-islamic-finance-standard>
2. World Bank and Islamic Development Bank Group. 2016. Global Report on Islamic Finance: Islamic Finance: A Catalyst for Shared Prosperity. Washington, DC: World Bank. 218 p.
3. Maierbrugger A. Islamic finance bodies to assess coronavirus damage on industry, pledge support [Electronic resource] / Arno Maierbrugger // Gulf Times, Bangkok. – 2020. – URL: <https://m.gulftimes.com/story/658591/ Islamic-finance-bodies-to-assess-coronavirus-damage-on-industry-pledge-support>
4. United Bank Ltd., Glossary of Islamic Banking Terminology. URL: https://www.ubl.com.pk/ameen/pdf/Glossary_Islamic_Banking.pdf

Клемберг А.С.

студент;

Замора О.М.

кандидат економічних наук, доцент;

Пластун О.Л.

доктор економічних наук, професор,

Сумський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

За економічною сутністю фінансовий ринок – це сукупність економічних відносин, пов’язаних з розподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів [1]. Сучасна модель фінансової системи в Україні нагадує банкоцентриську модель, тобто в основі всього фінансового ринку головну роль відіграє національний та комерційні банки. В принципі, така ситуація для України є доволі прогнозованою та зрозумілою,

оскільки населенню простіше і зрозуміліше користуватись банківськими ресурсами, аніж ресурсами фондового або інвестиційного ринку.

Фінансовий ринок включає в себе різноманітні сегменти (валютний ринок, кредитний ринок, страховий ринок, та ринок цінних паперів), саме в розрізі цих сегментів варто здійснювати оцінку та аналіз всього стану фінансового ринку. Так, варто відзначити, що деякі складові фінансового ринку в Україні розвинуті добре (кредитний ринок), а інші перебувають тільки в стадії розвитку (фондовий ринок). Варто відзначити, що чільне місце в структурі всього фінансового ринку посідає саме фондовий ринок, а, відтак, його недостатня розвиненість не дає змогу зростати іншим складовим фінансового ринку і всьому фінансовому ринку загалом [2].

Модель ринку фінансових послуг США – одна з найбільш цікавих та специфічних економічних систем. Головна особливість фінансового сегмента економіки Сполучених Штатів – відсутність єдиного фінансового регулятора та вагома роль інфраструктурних інститутів у сфері функціонування фондового ринку й колективних інвестицій [3]. Відмінні характеристики фінансової системи США (високий ступінь саморегулювання) вказують на переважання ролі ринку та обумовлені тим, що в цій країні ринкові принципи в будові і функціонуванні економіки набули найбільшого розвитку. Не тільки держава, але і господарюючі інститути виявляють природну зацікавленість в забезпеченні її стійкості та надійності, створюючи для цього відповідні механізми і правила, дотримання яких стає обов'язковою умовою їх діяльності. В ході розвитку системи фінансових інститутів в США було створено безліч фінансових інструментів, які роблять фінансові операції надійними і дешевими і надають клієнтам широкі можливості вибору часу/форми їх використання.

Щоб зрозуміти, що можна взяти з досвіду США, явно успішного, потрібно провести базове порівняння цих систем:

1) Грошовий ринок: внутрішній ринок грошей у США здійснює найбільший обсяг операцій будь-якого такого ринку у світі та географічно менш централізований, ніж грошовий ринок будь-якої іншої країни [4]. Його учасники включають найбільш неоднорідну

групу фінансових та нефінансових стосунків, що дозволяє торгувати незвично великим розмаїттям грошових заміників. Грошовий ринок України має свої недоліки. Дисбаланси грошового ринку в Україні пов'язані, насамперед, із незбалансованою структурою грошової пропозиції. За таких обставин, використання нових типів грошей визначається потребами сучасної економіки, втім реалізація цих проектів вимагає зміни чинного порядку як наглядного, так і грошово-кредитного регулювання національної економіки та потребує додаткових витрат на впровадження інноваційних технологій [5].

2) Кредитний ринок: в цілому кредитний ринок США за своїм складом і структурою мало чим відрізняється від кредитного ринку України, але треба відзначити, що він куди більш розвинений і має ряд особливостей, як то федеральна резервна система. Треба зазначити, що кредитування громадян відбувається за більш спрощеною системою: банки вимагають менший пакет документів, а заявки розглядаються набагато швидше, ніж у нашій країні. Мета кредитування також дещо відрізняється: американці можуть брати кредити навіть на покупку продуктів в супермаркеті, не кажучи вже про довічне кредитування житла. Але, позичальник і його кредитна історія є абсолютно «прозорими» для банків, що дозволяє убезпечити банківську систему і вести повний контроль над процесом [6]. Основні проблеми щодо розвитку кредитного ринку в Україні пов'язані з тим, що інституційна організація ринку є невизначеною, існує дефіцит кредитних ресурсів, а також підвищені кредитні ризики і недовіра контрагентів. Кредитування в Україні в свою чергу є більш складним процесом, адже для отримання кредиту необхідно надати банку більше документів. Останнім часом так звані «швидкі кредити» стають все популярніше, але слід зазначити, що не рідко такі пропозиції є обманом [7].

3) Страховий ринок: американські страхові монополії контролюють близько 50% страхового ринку розвинених країн світу. У США працює близько 9 тисяч компаній майнового страхування і близько 2 тисяч компаній, що займаються страхуванням життя і здоров'я, а державних страхових фірм взагалі не існує. Акції акціонерних товариств може придбати як фізична, так і юридична

особа. Американці страхують все: від машини та нерухомості до здоров'я та життя [8]. Сучасний стан розвитку страхового ринку України свідчить про те, що він не досить ефективно виконує свою роль. Так, за оцінками експертів, частка страхових платежів за особистим страхуванням в Україні становить усього 4-5%, тоді як у США цей вид послуг займає близько 60%. Основними причинами є, по-перше, ментальні особливості, а по-друге, економічне становище як держави, так і населення [9].

4) Валютний ринок: Американський валютний ринок має ряд відмінних рис перед ринками країн Східної Європи, зокрема й України. Ринок іноземної валюти – також відомий як Форекс або валютний ринок – є найбільш торгуваним ринком у світі. Старт американського валютного трейдера різко відрізняється від нашого. Незважаючи на маленький досвід, в США трейдери вкладають в торгівлю від 20 тисяч доларів і більше. Саме тому їх діяльність починає приносити вигоду відразу. Українці не вірять в торгівлю на валютному ринку, тому що держава не приділяє цьому належної уваги, а неухвага державного апарату до такої глобальної структури природним чином породжує шахраїв серед брокерів, а в Америці це практично неможливо. Всі учасники валютного ринку в США захищені законом і обізнані про можливі санкції в разі шахрайства [10]. Що стосується України, то рівень доларизації економіки України є високим, що створює загрозу до зниження ліквідності національної грошової одиниці та веде до виникнення валютних ризиків у разі різких коливань валютного курсу гривні [11].

5) Ринок цінних паперів: вкладення грошей у цінні папери – характерна риса сучасного американського суспільства. Населення, приватний сектор, уряд, всі знають стан фондової біржі. У США біржі – це ринок, на якому, з одного боку, корпорації і кредитно-фінансові установи які потребують додаткових коштів, продають свої цінні папери (головним чином акції), а з іншого – індивідуальні особи, різні організації, які прагнуть вигідно вкласти свої особисті грошові заощадження. [12] В Україні цінні папери з'явилися не з об'єктивних причин, а були штучно ініційовані програмою приватизації і корпоратизації державних підприємств. Найбільшу частку в загальному обсязі емісії займають акції (67,92%) [13], а у

США в свою чергу первинним ринком цінних паперів є облігаційний ринок, тоді як частка акцій становить від 10 до 30% [12].

На основі наведеного порівняння, можна виділити деякі напрями у розвитку фінансового ринку України, з огляду на досвід США, а саме: акумуляція і концентрація грошових коштів населення і підприємств для формування великого капіталу, здатного здійснювати масштабні інвестиції; залучення вітчизняного та іноземного капіталу в економіку України; балансування попиту і пропозиції на капітал; стабілізація курсу національної валюти шляхом стримування інфляції; сприяння розвитку товарообігу; створення умов для інтеграції до світової економіки, у тому числі в міжнародні фінансові відносини [14]. На сьогодні в Україні, як і в цілому світі, головне завдання – це розроблення та запровадження постійно діючого механізму вдосконалення й розвитку фінансового ринку з урахуванням світових тенденцій сучасної епохи.

Список використаних джерел:

1. Бормотова М.В. Фінансовий ринок: Конспект лекцій [Електронний ресурс] / М.В. Бормотова. – 2016. – Режим доступу: http://metod.kart.edu.ua/uploads/books/fin_157.pdf
2. Лисенко Ж.П. Фінансовий ринок України – стан, тренди та напрями розвитку [Електронний ресурс] / Ж.П. Лисенко // ТОВ «ДКС Центр». – 2014. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3126>
3. Ящук В.В. Розвиток системи регулювання ринків фінансових послуг у зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / В.В. Ящук. – 2009. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Anastasiia/Downloads/Npndfi_2009_4_12%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Anastasiia/Downloads/Npndfi_2009_4_12%20(1).pdf)
4. Robert Vincent Roosa. The U.S. Money Market [Електронний ресурс] / Robert Vincent Roosa // Encyclopædia Britannica. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/money-market/The-U-S-money-market>
5. Христина Тріщ. Трансформація грошового ринку в Україні: сучасні тенденції та виклики [Електронний ресурс] / Христина Тріщ. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/KBS-2019/6+konkurs/TrD196csh.pdf
6. Кредитный рынок США / Справочник24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://spravochnick.ru/kredit/struktura_kreditnogo_rynka/kreditnyy_rynok_ssha/
7. Коваленко В.В. Кредитний ринок України: сучасні проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Коваленко В.В., Ткаченко Д.Ю., Шевченко О.В. – 2018. – Режим доступу: http://biblio.umfsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3445/1/3_61_2018-90-96.pdf

8. Страховой рынок США и Канады / StudFiles [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studfile.net/preview/8066817/>
9. Пурій Г.М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку [Електронний ресурс] / Г.М. Пурій. – 2018. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf
10. Американский валютный рынок [Электронный ресурс] // Liteforex. – 2016. – Режим доступа: https://ru.liteforex.com/blog/for-professionals/american_exchange_market/
11. Король М.М. Валютний ринок України: стан, проблеми й перспективи [Електронний ресурс] / Король М.М., Стасишина О.Р. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Anastasiia/Downloads/sre_2015_3_10%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Anastasiia/Downloads/sre_2015_3_10%20(1).pdf)
12. Рынок ценных бумаг США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studopedia.org/11-88649.html>
13. Ринок цінних паперів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/4I7LgMw>
14. В чому полягають основні завдання реформування на фондовому ринку України? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1893092851185/ekonomika/v_chomu_polyagayut_osnovni_zavdannya_reformuvanny_a_fondovomu_rinku_ukrayini

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Побер І.М.

здобувач,

Київський університет ринкових відносин

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Соціально-економічний розвиток сучасного суспільства відбувається в умовах впливу процесів глобалізації та регіоналізації, управлінських імпульсів органів державного (територіального, регіонального) управління, різних стратегій і поведінкових моделей суб'єктів господарювання у конкурентному середовищі. Одним із напрямків, що забезпечує врахування нових тенденцій розвитку суспільства, успішний рух перетворень та досягнення стратегічних цілей і завдань соціально-економічних систем є ефективне управління узгодженням інтересів та координації зусиль в системі «держава – наука – громадськість – бізнес» як основних складових національної економіки [1].

Аналіз нормативно-правової бази країн ЄС дозволив узагальнити основні напрямки державної політики в сфері фізичної культури і спорту: реформа охорони здоров'я; формування умов здорового способу життя, що включає профілактику фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я силами всіх галузей людської діяльності (міжсекторальність) на всіх рівнях людської взаємодії (багаторівневість) індивідів, груп, організацій, регіонів, національних урядів, міжнародних об'єднань світової спільноти.

Дедалі більше пропагується і фінансується профілактика захворювань, яка ґрунтується на розумінні здоров'я як комплексного феномену, що включає фізичну, психічну, духовну й соціальну складові, збереженню і зміцненню яких слугують програми щодо здорового способу життя, тому що нехтування своєчасною

ефективною профілактикою призводить до втрат до 10% ВВП, навіть найбагатших країн. Тому в європейських країнах значна увага приділяється здоровому способу життя та фізичної активності населення протягом життя.

Європейська комісія зі спорту визначає фізичну активність, що сприяє зміцненню здоров'я і прагне краще враховувати цей пріоритет у відповідних фінансових інструментах, зокрема це відображається у підтримці таких програм, як: програма з науково-технічного розвитку (стиль життя аспектів здоров'я); програма громадського здоров'я; програма «Молодь та громадянство» (співпраця спортивних організацій, шкіл, громадянського суспільства, батьків та інших партнерів на місцевому рівні); програма навчання протягом усього життя (навчання вчителів та співпраця між школами); здійснення підтримки масового спорту через програму «Європа для громадян».

Спорт має потенціал розвитку соціально-економічної системи та сприяє соціальної інтеграції, соціальної згуртованості в європейських товариствах, забезпечує громадянам можливості для взаємодії і приєднання до соціального середовища та є засобом згладжування соціально-економічної дискримінації [2]. Через свій внесок в економічний розвиток спорт допомагає «оживити» неблагополучні райони. Деякі держави-члени ЄС вже використовують спорт як інструмент і індикатор у соціальній політиці в рамках відкритого методу координації щодо соціального захисту та соціальної інтеграції, рівного доступу людей до занять спортом.

Стратегія держав ЄС спрямована на інтеграцію і рівне ставлення людей з обмеженими можливостями. У своєму плані дій щодо здійснення стратегії в області інвалідності Комісія спорту ЄС розглядає роль, яку спорт грає в сприянні інтеграції людей. Здійснюються дії для забезпечення доступу людей з обмеженими можливостями до спортивних об'єктів, інфраструктури. Спортивний сектор і суміжні види економічної діяльності (наприклад, виробництво спортивних товарів) мають значний вплив на економіку країн Євросоюзу.

Відзначимо також, що політики регіонального розвитку ЄС спрямовані на скорочення регіональних відмінностей, зміцнення соціальної та економічної єдності. Ресурси політики згуртованості

використовуються для підвищення значення спорту як інструменту для місцевого і регіонального розвитку, відродження міст, розвитку сільських районів, соціальної інтеграції та працевлаштування.

У Білій книзі спорту визначена важливість конкретних програм ЄС і фондів для підтримки заходів в області спорту (інвестиційне забезпечення розвитку фізичної культури та спортивної індустрії, створення комфортних умов занять спортом, визначення пріоритетів щодо поточного фінансування, формування механізму популяризації здорового способу життя) [3; 4].

Державна підтримка спорту заснована на дотриманні прав дитини і спрямована на підтримку заходів, які допомагають розвинути інтерес дітей та молоді до занять фізичною культурою і спортом, забезпеченні умов доступності різних форм фізкультурно-оздоровчої, спортивної діяльності, активної боротьби з допінгом у спорті.

Досвід багатьох європейських країн свідчить про те, що держава відіграє значну роль у забезпеченні ефективного функціонування, розвитку фізичної культури та спортивної індустрії. Активна політика держав у цій сфері обумовлюється її інтересами, які полягають у створенні умов для збереження генофонду країни шляхом залучення населення до здорового способу життя, забезпечення сприятливих умов для відтворення сукупної робочої сили, використання досягнень вітчизняних спортсменів на престижних міжнародних змаганнях з метою створення та підтримки позитивного іміджу країни.

Список використаних джерел:

1. Сімсон О.Е. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері.
URL: irbisnbuv.gov.ua

2. Leonov Ya. Modern paradigm of sports policy as an ideology of a healthy society. *Three Seas Economic Journal*. Volume 1. Number 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. P. 102–108. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2020-4-15>

3. White Paper on Sport // Database European Union Law.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1389190214279&uri=CELEX:52007DC0391>

4. Sport statistics – 2020 edition // Database European Commission.
URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/KS-07-17-123>

Терещенко О.В.
адвокат, м. Київ

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ВАЛЮТНІ ОБМЕЖЕННЯ: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Лібералізація валютного ринку є досить складним явищем, яке має неоднозначний вплив на національну економіку, свої переваги та недоліки. Основним наслідком лібералізації в розвинутих країнах стало формування сприятливого ділового та інвестиційного клімату, а також умов для накопичення капіталу та економічного зростання. А сама лібералізація валютного ринку є результатом тривалого еволюційного розвитку, що мав необхідну базу і передумови, передусім у формі зміцнення конкурентоспроможності національних економік та їх інвестиційної привабливості.

В Україні розмови про лібералізацію валютного ринку тривають вже друге десятиліття, але усі спроби виявлялися невдалими, а результати шоковими через непослідовність заходів реформування і відсутність необхідних умов [1, с. 79]. У поточний час після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС лібералізація валютних відносин стала, з одного боку, обов'язком нашої країни щодо забезпечення вільного руху капіталу, з іншого – реальністю, яка потребує узагальнення, критичної оцінки і переосмислення. Необхідність визначення ключових параметрів національної економіки, на які вплине лібералізація валютного ринку, обумовлює актуальність статті.

Сучасною ознакою валютного ринку України є лібералізація валютних відносин, що визначається такими принципами: свобода здійснення валютних операцій, ризикоорієнтованість, прозорість, достатність, ефективність, самостійність та ринковість валютного регулювання. Основними критеріями ступеня лібералізації валютного ринку є агресивність валютних інтервенцій і жорсткість валютних обмежень. Стратегія лібералізації валютного ринку в Україні передбачає виділення трьох етапів: нульовий – лібералізація операцій із поточним рахунком та з прямими іноземними

інвестиціями, перший — лібералізація портфельних інвестицій та процесу кредитування підприємств, другий – лібералізація фінансових операцій домогосподарств.

Філософією регулювання Національним банком валютного ринку є теоретична конструкція – дозволено все, що не заборонено, яка прийшла на зміну заборони всього, що прямо не дозволено. Її виникненню сприяло прийняття у 2018 році Закону України «Про валюту і валютні операції» [2], на підставі якого НБУ на початку 2019 року прийняв ряд постанов, які містять дорожню карту зняття валютних обмежень і зміну принципів проведення валютних інтервенцій. Новелою зазначеного Закону є заміна поняття валютний контроль на валютний нагляд як систему заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами валютного законодавства. Об'єктом валютного контролю була кожна валютна операція, в основі організації валютного нагляду лежить ризик-орієнтований підхід, коли великим ризикам приділяється більше уваги, малим – менше.

Серед прогресивних норм Закону України «Про валюту і валютні операції» слід відмітити такі: відміна індивідуальних ліцензій (дозволів НБУ на проведення валютних операцій), подовження граничних термінів розрахунків за зовнішньоторговельними контрактами, скасування штрафних санкцій у формі заборони здійснення зовнішньоекономічної діяльності за порушення граничних термінів розрахунків тощо. Проте можливість запровадження НБУ дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій залишається відповідно до статті 12 «Заходи захисту».

Наприкінці 2020 року Національним банком України було затверджену Стратегію валютних інтервенцій як безстроковий документ [3]. Вона ґрунтується на попередній п'ятирічній Стратегії валютних інтервенцій на 2016–2020 роки, яка сприяла розвитку валютного ринку, адаптації його учасників до плаваючого курсоутворення, а також реалізації політики валютної лібералізації.

В оновленій стратегії також зазначається, що в процесі валютного регулювання НБУ намагатиметься мінімізувати використання валютних інтервенцій в міру розвитку фінансових ринків,

підвищення їх здатності до саморегулювання, валютної лібералізації тощо. Стратегія валютних інтервенцій визнає пріоритет облікової ставки як основного інструмента грошово-кредитної політики, ґрунтується на принципах відповідності режимам інфляційного таргетування і плаваючого курсоутворення, мінімальної достатності, рівності умов для суб'єктів ринку і конструктивній невизначеності параметрів і тактики проведення. Валютні інтервенції не мають спотворювати фундаментальний напрям руху валютного курсу, а передумовами їх проведення є обмежена можливість валютного ринку до само збалансування внаслідок наявних валютних обмежень. По мірі послаблення/скасування останніх, збільшення глибини та ліквідності валютного ринку, зменшення доларизації національної економіки роль валютних інтервенцій як інструмента грошово-кредитної політики поступово знижуватиметься.

Відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» [2] валютні обмеження встановлюються з метою забезпечення стабільності фінансової системи і рівноваги платіжного балансу України. При цьому пов'язані з ними заходи захисту, їх строки та обсяги мають відповідати масштабам і структурі системних ризиків, що загрожують валютній стабільності. Рішення про застосування заходів захисту приймається Радою НБУ на основі затвердження думки про існування кризової ситуації на її засіданні на термін, що не може перевищувати 18 місяців протягом 24 місяців, починаючи з дня першого запровадження відповідного заходу захисту.

Основними валютними обмеженнями, які було скасовано з початку 2019 року, є: обов'язковий продаж валютної виручки, резервування національної валюти для купівлі іноземної, репатріація дивідендів, заборона купівлі іноземної валюти за кредитні кошти та взаємозаліку валютних зобов'язань, гранична сума купівлі іноземної валюти фізичними особами в межах 150 тис. грн. на день, репатріація коштів від продажу облігацій і нелістингових цінних паперів. Скасування обмежень на репатріацію дивідендів сприяло покращенню інвестиційного клімату, підвищенню привабливості національної економіки для іноземного капіталу. Також відмінено процедуру обов'язкової реєстрації кредитних договорів із нерезидентами, натомість інформація про них надається до

Національного банку України для статистичних цілей через інформаційну систему НБУ «Кредитні договори з нерезидентами», також позичальники-резиденти України отримали право дострокового погашення процентів за кредитними договорами з нерезидентами.

Валютним обмеженням, яке лишається, є встановлення граничних термінів закриття зовнішньоекономічних контрактів. За операціями з експорту та імпорту товарів вони становлять 365 календарних днів. Обмеження не поширюються на порогові фінансові операції. Також виключення передбачені для певних галузей економіки та експорт-імпорту окремих товарів, робіт, послуг. Вони стосуються суб'єктів космічної діяльності і літакобудування, оборонної, медичної, спортивної сфер діяльності, імпорту туристичних послуг та експорту інших послуг, окрім транспортних та страхових.

Подальшій розбудові валютного ринку на ринкових засадах сприятиме укладання форвардів під будь-які операції і валютних свопів, скасування вимоги купівлі іноземної валюти лише під зобов'язання, а також обмежень щодо розрахунків за валютними ОВДП у валюті. Зазначений захід із лібералізації позитивно впливе на інвестиційну привабливість активів у гривні для банків-нерезидентів та їх клієнтів, стимулюватиме конкуренцію на міжбанківському валютному ринку, збільшуватиме ліквідність банківської системи. НБУ проводить поетапну планову роботу з поступового скасування вимог для юридичних та фізичних осіб-підприємців щодо купівлі іноземної валюти лише під зобов'язання. Лібералізація умов купівлі іноземної валюти суб'єктами господарювання значно розширить їх можливості в частині управління ризиками і прибутковістю.

Таким чином, лібералізацію валютного регулювання в Україні пропонується визначити як процес поступової відміни валютних обмежень в умовах проведення НБУ політики інфляційного таргетування і плаваючого курсоутворення, мінімальної достатності валютних інтервенцій на шляху руху до кінцевої мети – забезпечення вільного руху капіталу і відкритості фінансових ринків за умови адаптивного використання інструментів захисту національної економіки у кризових ситуаціях.

В основі лібералізації лежить кардинальна зміна принципів на діаметрально протилежні, які в окремих сферах валютного регулювання описуються теоретичними конструкціями, представленими такими антагоністичними словосполученнями: глобальний принцип (заборона всього, що прямо не дозволено – дозволено все, що не заборонено); отримання дозволу НБУ на проведення валютних операцій суб'єктами валютного ринку (обов'язкове – заміна дозволу інформуванням); пріоритет методів регулювання валютного ринку (адміністративні – ринкові); інвестування українськими резидентами за кордон (заборона без ліцензії – вільне інвестування у будь-які інструменти); наявність правил для нерезидентів (спеціальні – загальні з резидентами).

Список використаних джерел:

1. Яременко О.О. Лібералізація валютних відносин: історичні передумови та прояви в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 22. С. 77–81.
2. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19?find=1&text=%D0%BE%D0%B1%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD#w1_1
3. Про затвердження Стратегії валютних інтервенцій Національного банку України : Рішення Правління Національного банку України від 29 грудня 2020 року № 769-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_29122020_769-rsh

Ярова О.А.

здобувач,

Київський університет ринкових відносин

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

У сучасній економіці однією з функцій держави є компенсація диспропорцій в ринку. Структурованість економічного простору зумовлює нерівномірний розвиток секторів національної економіки, що, в свою чергу, є основою для виникнення цих самих «провалів».

Для запобігання негативним явищам і забезпечення бажаних умов розвитку національної економіки державні органи влади формують національні економічні, енергетичні, соціальні політики розвитку. Основною позицією є невідворотність більш глибокої євроінтеграції, тому зростає значення ефективного міждержавного співробітництва, що повинно забезпечувати використання переваг глобалізації і запобігання негативним наслідкам. Важливою складовою розвитку національної економіки є енергетичний сектор. Розвиток системи управління енергетичним сектором на різних рівнях національної економіки став актуальним у зв'язку з формуванням сучасної енергетичної політики країни, орієнтованою на побудову зеленої енергетики відповідно до Паризької кліматичної угоди [1]. Рішення цієї проблеми пов'язано з пошуком оптимальних шляхів розвитку на засадах сучасних методів та технологій управління. Практика свідчить, що механізми, важелі впливу, методи управління економічним процесом в країні направлені на короткострокові перспективи, побудовані на вирішенні поточних завдань. Стратегії, яких розроблено вже безліч, так і залишаються бажаними моделями розвитку та не наповнюються дієвими організаційно-економічними заходами.

Управління енергетичним сектором побудовано на наступних принципах:

1. Управління енергетичним сектором працює «само на себе», у першу чергу, через свої внутрішні проблеми (підтримка функціонування на мінімальному рівні) і не направлена на виконання своєї місії – бути пріоритетним інструментом економічного розвитку країни.

2. Концентрація на «власних потребах» та забезпечення виконання зовнішніх умов. Такий вплив зовнішніх факторів не підлягає перегляду, з урахуванням національних інтересів.

3. Бажання працювати за принципом «чорного ящика», зміст якого у тому, що всі значення вхідних та вихідних параметрів відомі, їх показує статистика, а що діється всередині ящика не прозоре та не підлягає аналізу.

На погляд автора такі принципи в управлінні енергетичним сектором потребують зміни, оновлення, переосмислення відповідно

до умов нового економічного середовища. Тобто енергетична політика формування організаційно-економічних умов забезпечення розвитку енергетичного сектору стає перед необхідністю перебудови суттєвих елементів теорії та практики. Без вирішення цього питання саме ефективне функціонування та розвиток енергетичного сектору перетворюється на бар'єр, а не на каталізатор розвитку національної економіки.

Таким чином, в систему стратегічних завдань забезпечення розвитку енергетичного сектору входить розробка концептуальної моделі розвитку енергетичного сектору в Україні, побудованої на поєднанні часткової участі державного і недержавного секторів. У вирішення цієї проблеми закладені й пропонуються до реалізації такі положення [2]:

1. Створити загальну інформаційну базу «користування енергією – енергоефективність – енергетичний сектор».

2. Укріпити договірними відносинами сферу взаємних інформаційних послуг і участь в інвестиційних програмах.

3. Забезпечити участь у розробці інституційних положень розвитку користування енергією всіх учасників енергетичного ринку.

Не менш складною проблемою є формування цільових інвестиційних ресурсів. Це формування повинне базуватися на балансі інтересів держави, організацій-учасників енергоринку, інвесторів і користувачів енергетичного продукту.

Організаційний аспект включає маркетингові дослідження потреб в енергетичних ресурсах, розробку стратегії розвитку енергетичного сектору, пошук різноманітних підходів, моделей, методів забезпечення доступності енергії для суб'єктів господарювання та населення, соціальну відповідальність бізнесу в сфері енергетичного сектору та інші важелі впливу і соціальні нормативи (доходи, ціни, субсидії й ін.).

Сучасні тенденції розвитку енергетичних систем характеризуються суттєвими змінами: зростає споживання енергії, але знижується енергоемність ВВП; впроваджуються енергозберігаючі технології, пріоритет віддається використанню відновлювальних джерел енергії, методів її генерації, способів передачі й розподілу [3; 4]. Виробництво електроенергії стає все

більш децентралізованим (секторальна децентралізація) та потребує впровадження сучасних технологій управління енергетичним сектором, що охоплюють весь енергетичний ланцюжок. Зокрема, комплексне використання традиційних та цифрових технологій управління енергетичним сектором країни створить умови активізації механізмів організаційно-економічного забезпечення розвитку, підвищення енергетичної ефективності та енергетичної безпеки національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Паризька кліматична угода. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#n2
2. Yarova, O. and Leonov, Ya. (2021) «Mechanism of organizational and economic support of energy sector development». *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 119–122.
3. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>
4. International energy agency (2021) Net Zero by 2050 A Roadmap for the Global Energy Sector. URL: https://iea.blob.core.windows.net/assets/beceb956-0dcf-4d73-89fe-1310e3046d68/NetZeroby2050-ARoadmapfortheGlobalEnergySector_CORR.pdf

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Білоус О.К.

студент,

Науковий керівник: Назарова О.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проблеми, що стоять сьогодні перед нашою цивілізацією, викликають масштабні зміни у всіх сферах життя суспільства. Зокрема, можна говорити про глобальні зміни клімату, втрату біорізноманіття, економічну та соціальну напруженість, а також, звичайно, за існуючих умов, епідеміологічна криза, спричинена новою коронавірусною інфекцією COVID-19, виходить на перший план. Пандемія ХХІ століття накладає на нас нові умови життя: уряди запроваджують жорсткі карантинні заходи та обмежують пересування громадян, компанії переводять своїх співробітників на роботу в онлайн-режимі, навчальні заклади переходять на дистанційне навчання. Глобальний наслідок епідемії коронавірусу – це величезний збиток для економіки. За словами директора Міжнародного валютного фонду, зараз глобальна економічна ситуація гірша, ніж під час кризи 2008–2009 років [11]. Водночас одним із основних пріоритетних напрямків державної політики в усіх країнах світу є необхідність забезпечення стабільного економічного зростання та покращення якості життя населення. Наприкінці пандемії проблеми дефіциту продовольства, усунення значних дефіцитів, виявлених у сфері охорони здоров'я, відновлення бізнесу, а також проблеми економії енергії та ресурсів загалом, безумовно, вийдуть на перший план.

З кінця XX століття все більше уваги приділяється концепції зеленої економіки як інноваційної форми технологічної моделі та однієї з основних стратегій досягнення сталого екологічного розвитку. Так, після Конференції Організації Об'єднаних Націй «Ріо + 20» у червні 2012 року був підписаний документ, у якому світове співтовариство в контексті досягнення сталого розвитку підтвердило необхідність модернізації політичних механізмів, економіки та правомірність реалізації ідеї «екологізації» економіки [10]. Більше того, багато сучасних досліджень також свідчать про ефективність впровадження концепції зеленої економіки як основного каталізатора стабільного розвитку країни [4; 6; 7].

Концепція зеленої економіки не є новою, але в нормативних документах все ще бракує детальної інформації щодо визначення цього поняття. Найбільш поширене формулювання зеленої економіки представлено у звіті Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), згідно з яким ця модель визначається як «економіка, що призводить до поліпшення добробуту людей та соціальної рівності, одночасно істотно зменшуючи екологічні ризики та екологічні дефіцити» [8]. За даними Всесвітнього фонду природи (WWF), ця модель розвитку сприяє інклюзивному зростанню з раціональним використанням природних ресурсів та мінімізацією використання природних джерел шляхом дій зі зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та підтримки екосистем. Деякі дослідники розглядають зелену економіку з точки зору екологічної відповідальності всього суспільства і визначають її як «екологізацію правових, економічних та державних аспектів життя громадян» [2; 11]. Питання, що розглядається, також має враховувати концепцію зеленого зростання, яка тісно пов'язана з принципами зеленої економіки. Тому, згідно з «Курсом зеленого зростання» ОЕСР [9], ця стратегія має на меті активізувати економічний розвиток, зберігаючи природні ресурси та екосистеми, важливі для добробуту населення. Як правило, зелене зростання має виступати каталізатором інвестицій та інновацій, сприяючи появі нових шляхів розвитку економічної системи.

Концепція зеленого зростання є базовим набором заходів, які враховують перехід до моделі екологічної економіки. Таким чином, у

сфері зеленої економіки ми розуміємо принцип соціально-економічного розвитку, що ґрунтується на єдності природи та людського суспільства, що сприяє підвищенню рівня життя людей у довгостроковій перспективі без шкоди для довкілля [1].

Зелена економіка характеризується значним збільшенням інвестицій у сектори економіки, що створюють та зміцнюють природний капітал Землі або сприяють зменшенню екологічних дефіцитів та екологічних загроз. Ці сектори включають, зокрема, відновлювану енергію, транспорт з низьким рівнем викидів, енергоефективне будівництво, чисті технології, поліпшення поводження з відходами, стійке сільське господарство та управління лісами та сталє рибальство [7].

Основною метою Стратегії зеленого зростання є продовження економічного зростання та одночасне визнання ролі природного капіталу в процесах планування та національних рахунках. Основні заходи для досягнення цієї мети включають адекватну оцінку природного капіталу з урахуванням його ролі як виробничого фактора (тобто, в першу чергу, забезпечення належного вимірювання забруднення та використання ресурсів, але також запобігання ризикам, що виникають внаслідок обмежених ресурсів, та усуненню шкідливих субсидій), а також постійний тиск на інновації та підтримку конкуренції [3; 4]. У свою чергу, концепції зеленого зростання та зеленої економіки пов'язані тим, що вони просуваються як засіб виправлення фінансово-економічної кризи. Їх метою є сприяння відродженню порушеної світової економіки шляхом націлення на інвестиції на ринок екологічних продуктів та послуг та розвиток «природної» інфраструктури, тобто лісів, водойм чи біологічного різноманіття

Список використаних джерел:

1. Назарова О.Ю., Чатченко Т.В. Аналіз навколишнього природного середовища. Latest Technologies of Neo-industrial Transformations: Financial, Legal and Sociological Aspects. Gutsalenko L., Liashenko V., Sukach O. and others: Collective monograph [Ed. by Doctor of Economics Sciences, Prof. Pasichnyk Yu.]. Austria. Shioda GmbH, Steyr, 2020. 380 p. P. 154–162.

2. Бабенко М.В., Бік С.І., Постнова А.І. Зелена економіка: визначення та поняття. Москва: Всесвітній фонд дикої природи (WWF). 2018. 36 с.

URL: https://wwf.ru/upload/iblock/c56/zelenaya-ekonomika_opredeleniya_i_ponyatiya.pdf (дата звернення: 15.09.2021).

3. Бобылев С.Н., Горячева А.А., Немова В.И. Зеленая экономика: проектный поход. *Государственное управление. Электронный вестник*. 2017. № 64. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zelenaya-ekonomikaproektnyy-podhod> (дата звернення: 31.07.2021).

4. Селищева Т.А. «Зеленая» экономика как модель устойчивого развития стран ЕАЭС. *ПСЭ*. 2018. № 3(67). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zelenaya-ekonomikakak-model-ustoychivogo-razvitiya-stran-eaes> (дата звернення: 13.08.2021).

5. BP Statistical Review of World Energy. 2019. 68th edition. URL: <https://www.europeangashub.com/wp-content/uploads/2019/06/bp-stats-review-2019-full-report.pdf> (дата звернення: 21.08.2021).

6. Delitheou, V. Green economy and smart city / Delitheou V. // *Journal of Reliable Intelligent Environments*. 2019, November. URL: https://www.researchgate.net/publication/337027995_Green_economy_and_smart_city (дата звернення: 23.08.2021).

7. Hamdouch, Abdelillah and Depret, Marc-Hubert (2010) «Policy integration strategy and the development of the «green economy»: foundations and implementation patterns». *Journal of Environmental Planning and Management*, 53: 4, 473–490. URL: <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1080%2F09640561003703889> (дата звернення: 20.09.2021).

8. OECD (2011b) Towards Green Growth, OECD Green Growth Studies, OECD Publishing, Paris (ОЭСР, 2011b. «Курс на зелене зростання»). URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264111318-en> (дата звернення: 31.07.2021).

9. OECD (2013) OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being, OECD Publishing, Paris 2013. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264191655-en> (дата звернення: 25.08.2021).

10. Rio+20 outcome document «The Future We Want». URL: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/13662/N1238164.pdf?sequence=1&amp%3BisAllowed> (дата звернення: 23.08.2021).

11. The Global Risks Report 2020. World economic. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf (дата звернення: 28.08.2021).

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Андрущишин М.М.

аспірант,

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Світовий досвід країн із розвинутою економікою показує, що діяльність неприбуткових організацій, благодійних установ є важливим елементом у процесі розвитку суспільства. Основні цілі, завдання, які ставлять перед собою неприбуткові організації, – це надання послуг у релігійних, просвітніх, культурних, освітніх сферах, підтримання та вирішення тих соціальних проблем, якими не зацікавлені займатися суб'єкти підприємницької діяльності. Релігійні організації (далі РО) становлять окрему підгрупу в загальній структурі неприбуткових організацій (далі НО), що належать до третього сектора економіки поряд із державними органами та комерційними організаціями [1].

Зі здобуттям незалежності процес розвитку релігійних організацій в Україні характеризувався високим динамічним зростанням. Особливо це було відчутно на початку становлення України як незалежної держави і в період соціальних та економічних криз останніх десятиліть, де РО відігравали значну роль у підтриманні та захисті українського суспільства. Недарма, впродовж десятиліть, церковні організації та релігійні діячі користуються значною довірою у суспільстві.

Відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року, в Україні діє дотримання принципу відокремлення Держави від Церкви, що характеризується невтручанням у справи одне одного, але передбачається закріплення

партнерської моделі взаємовідносин церкви (релігійних організацій) з державою, які регулюються нормативно-законодавчими актами.

Потрібно відзначити розвинену мережу РО в Україні. Тож, на кінець 2019 року кількість релігійних організацій в Україні сягнула 35 162, функціонують 3 698 місій, 83 братства, 204 духовні навчальні заклади та 13 211 загальноосвітніх та недільних шкіл. У 531 монастирі чернечий послух несуть 6 794 ченці. Релігійними справами опікуються 32 619 священнослужителів. Релігійні організації видають 341 періодичне видання, їх транслюють 22 радіостанції та 167 електронних ресурсів [2].

Як бачимо, релігійні організації мають різноманітні форми присутності в суспільстві, але однією з головних є соціальний аспект служіння. Більшість своїх проєктів РО проводять як за власні кошти, так і за підтримки різних благодійних фондів, донорів, ктиторів, жертводавців.

Соціальні проєкти релігійних організацій переважно спрямовані на підтримку вразливих верств населення та надання їм різносторонньої допомоги (облаштування пунктів безкоштовного харчування та обігріву для нужденних, організація літнього відпочинку для дітей з бідних сімей, дітей-сиріт та дітей-інвалідів, надання гуманітарної допомоги будинкам-інтернатам, створення при храмах і монастирях шкіл-сиротинців тощо); соціально-психологічної реабілітації нарко- та алкоголезалежних осіб, хворих на СНІД; духовної опіки громадян [3].

З метою сприяння розвитку демократичного суспільства релігійні організації активно долучаються до захисту базових прав і свобод українських громадян, європейського поступу України (Помаренчева Революція 2003 року та Революція Гідності 2013–2014 років). Тут варто відзначити важливу роль Всеукраїнської Ради Церков і Релігійних організацій (ВРЦіРО), яка є найбільшою і найавторитетнішою громадською інституцією в Україні. Рада Церков бере активну участь у громадському житті країни, реагуючи на суспільні виклики публічними заявами, миротворчими та іншими заходами [3].

Станом на лютий 2019 року до складу ВРЦіРО входять 16 церков і релігійних організацій та одна міжцерковна організація, серед яких православні, греко- і римо-католицькі, протестантські та євангельські

церкви, а також іудейське та мусульманське релігійні об'єднання. У частині соціального та економічного розвитку суспільства особливу увагу Рада Церков звертає на необхідність утвердження в суспільстві справедливості, забезпечення свободи віросповідання та інших фундаментальних прав людини, захисту суспільної моралі, боротьби з корупцією, належного соціального захисту вразливих і малозабезпечених верств населення, проведення чесних і прозорих виборів [4].

Прямим свідченням значущості діяльності конфесій виступають високі рейтинги довіри до них з боку громадян. За результатами соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова у жовтні–листопаді 2020 року, церкві довіряє 62 % респондентів. Для порівняння: наприкінці 2020 року рейтинг довіри до Президента України становив 33,9 %, Уряду України – 18,1 %, Верховної Ради України – 17,3. Такий стан речей наочно показує важливість і вплив РО на суспільство і розвиток держави.

Підбиваючи підсумок, варто відзначити важливу роль релігійних організацій для розвитку українського суспільства, яке перебуває в процесі становлення. І, як не дивно, єдиним стабільним інститутом такого суспільства постає Церква, а також релігійні організації, які є надійними партнерами держави в розбудові громадянського суспільства, міжкультурної-релігійної толерантності, захисту верховенства Закону та прав людини.

Список використаних джерел:

1. Гура Н. О. Неприбуткові організації в Україні: особливості діяльності та класифікація [Електронний ресурс] / Н. О. Гура. – 2012. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_8_4

2. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2019 р. Форма 1 [Електронний ресурс]. – Релігійно-інформаційна служба України (РІСУ). – Режим доступу: https://risu.ua/religiyni-organizaciji-v-ukrajini-stanom-na-1-sichnya-2019-r_n97463

3. Мартишин Д. С. Соціальне служіння церкви в контексті державотворення [Електронний ресурс] / Д. С. Мартишин. – 2018. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1347>

4. 20 років на шляху діалогу та порозуміння [Електронний ресурс]. – офіційний сайт / Всеукраїнської Ради Церков і Релігійних організацій. – Режим доступу: <https://vrciro.org.ua/ua/council/info>

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Бойко О.О.

студентка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Норець Д.О.

студентка,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ

Категорія витрат – одна з найскладніших в економічній теорії, і вона, безумовно, ширша, ніж просто різновид виробничих витрат. Це ціле явище економічного життя, яке зустрічається повсюдно й визначає сутність та форми перебігу багатьох інших процесів і явищ. З трансакційними витратами зустрічаються і підприємства, і домогосподарства, і державні органи. У якій ролі не виступав би суб'єкт, йому не уникнути витрат ресурсів, пов'язаних з пошуком інформації, контролем, вибором і прийняттям рішень.

На нашу думку, найбільш точним визначенням трансакційних витрат є трактування нобелівського лауреата О. Вільямсона – еквівалент тертя у механічних системах. Він вважає, що ідеальних механізмів не буває, а трансакційні витрати нагадують сили тертя, що гальмують економічні процеси і у ринкових, і в ієрархічних системах [1].

У бухгалтерському обліку та фінансовій звітності умовою визнання витрат є їх достовірна оцінка. У зв'язку з тим, що багато видів трансакційних витрат не можливо простежити, виникає складність їх виміру.

Науковці розглядають два підходи до можливості кількісної оцінки трансакційних витрат: ординалістський і кардиналістський.

Ординалістський підхід враховує трансакційні витрати, які явно відображаються в системі бухгалтерського обліку підприємства або в системі національних рахунків.

Кардиналістський підхід припускає отримання таких кількісних даних, які показують величину трансакційних витрат чи їх частку у валовому внутрішньому продукті, необхідну для укладання трансакції.

Проблема кількісної оцінки трансакційних витрат вперше досліджувалася Д. Нортон та Дж. Уоллісом у праці «Вимірювання трансакційного сектору в американській економіці в 1870–1970 роках» [2]. До нині ця робота залишається унікальною у своєму роді, не зважаючи на велику кількість літератури з трансакційних витрат.

Загальний обсяг трансакційних витрат складається з двох частин:

- послуги «трансакційного сектору»;
- трансакційні послуги, що надаються всередині «трансформаційного сектору».

При їх оцінці економісти виходять з величини фонду оплати праці невиробничих працівників у галузях цього сектору. Кордон між двома секторами проводиться авторами приблизно, а не за якихось чітких критеріїв.

Серед українських економістів дослідженням проблем оцінки трансакційних витрат займався С. І. Архієреєв. Він трансакційні витрати ототожнює із витратами функціонування ринків, що не суперечить їх визначенню як витрат обміну прав власності [3].

Комплексне дослідження трансакційного сектору України представлені у праці М. В. Вергуненка [4]. Кількісно оцінити трансакційний сектор України він спробував на основі наявної статистичної інформації. Проте, інформаційна база для здійснення такої оцінки є недостатньою та не відповідає сучасним вимогам інституціональної теорії. Це не дає можливість сформувати повну картину вітчизняного трансакційного сектору.

Вважаємо, що одним з наукових підходів до оцінки трансакційних витрат підприємства є їх оцінка через послуги державного та недержавного трансакційного сектора, так як підприємство користується послугами вказаного сектора та послугами, що пов'язані з підтримкою відповідного рівня життя, оплата яких супроводжується значними трансакційними витратами підприємства.

До таких послуг віднесемо:

1) Трансакційні послуги, послуги фірм державного та недержавного трансакційного сектора. До них належать такі групи фірм як консалтингові та аудиторські фірми, страхові та банківські установи, юридичні установи.

2) Послуги, пов'язані з підтримкою відповідного рівня життя: витрати на освіту, науку, спорт, охорону здоров'я та інші.

3) Інші витрати підприємства, пов'язані з відрахуванням єдиного соціального внеску тощо.

Проводячи оцінку трансакційних витрат всередині підприємства доцільно брати до уваги систему укладання контрактів. Розглянемо два варіанти:

1) перший варіант передбачає розгляд мережі контрактів як деякої послідовності в рамках певної ієрархічної структури: між власником фірми і менеджментом, між менеджментом та лінійними і функціональними керівниками, між керівниками лінійних та функціональних підрозділів і робітниками. Структура трансакційних витрат змінюється в залежності від рівня, на якому розглядаються контракти. Чим вище рівень, тим більш значна частка витрат пов'язана з отриманням, обробкою та наданням інформації. Чим нижче цей рівень, тим вище частка витрат, пов'язаних з контролем виконання контракту з найму;

2) суть другого варіанту полягає в тому, що менеджмент підприємства безпосередньо укладає контракти з тими, хто саме бере участь у процесі трансформації ресурсів у продукт. В даному випадку трансакційні витрати репрезентують собою витрати, пов'язані з матеріальною мотивацією виробничого персоналу.

Звідси, трансакційні витрати внутрігосподарської взаємодії складається з явно виражених трансакційних витрат, пов'язаних з утриманням виробничого персоналу та персоналу трансакційного сектора підприємства, а також неявно виражених витрат–витрат опортуністичної поведінки.

Більшість науковців для оцінки трансакційних витрат використовує метод порівняльної статистики, для якого достатньо встановити результати підвищення або зниження трансакційних витрат. Таким чином, за межами уваги залишається питання про

зміну загального рівня трансакційних витрат, що дозволяє пояснити властивості економічної системи в цілому.

Дані про розмір трансакційних витрат можна отримати шляхом анкетування, експертних оцінок з використанням існуючих методик, обліку офіційних витрат на проходження певних процедур, з інформації, що наведена у прайс-листах підприємств трансакційного сектору, що надають трансакційні послуги тощо.

Варто звернути увагу на такий метод оцінки трансакційних витрат, як крос-державні соціологічні дослідження рівня витрат за наступною методикою: починаючи з 2003 року Всесвітній банк у власному проєкті «Вести бізнес» (Doing Business) аналізував державні системи країн світу, включаючи майже всі пострадянські держави, за рядом критеріїв.

Згідно з рейтингом Doing Business-2020, який оприлюднили Світовий Банк та Міжнародна фінансова корпорація (IFC), Україна посіла 64 місце серед 190 країн світу. Порівняно з 2019 роком наша держава покращила свої показники в легкості ведення бізнесу на 7 позицій [5].

У Індексі економічної свободи 2019 Україна посіла 134 місце з 180 місць [6]. Порівняно з 2018 роком піднялася на 13 позицій, але все ж лишилася останньою в Європі. На думку експертів, в Україні широко поширена корупція, а закони функціонують погано.

Тому, одним із чинників, що обумовлює наявність величезних трансакційних витрат при веденні бізнесу в Україні, є високий рівень корупції та недосконалість судової системи. Для покращення ситуації, що склалася в Україні, є виявлення найбільш проблемних інститутів (джерел трансакційних витрат) для їх трансформації або заміни. Такий підхід буде більш переконливим при виділенні трансакційних витрат в якості об'єктів обліку та налагодженні системи такого обліку.

Список використаних джерел:

1. Мічені Нобелем: вертикальний інтегратор Олівер Вільямсон.
URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2010/04/2/231738/>

2. Кириєнко А. І., Іванова Н. Ю. Проблеми емпіричної оцінки трансакційних витрат. 28.05.2015. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6792/Kyriienko_Problemy_empirychnoi_otsinky%20.pdf

3. В.С. Литвиненко. Класифікація трансакційних витрат для цілей побудови системи бухгалтерського обліку. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/klasifikaciya-transakciynih-vitrat-dlya-ciley-pobudovi-sistemi-buhgalterskogo-obliku.html>

4. М.В. Вергуненко. Динаміка трансакційних витрат країни в процесі її регіональної інтеграції (на прикладі Європейського Союзу). 2009. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/74/1/044_IR.pdf

5. Doing Business-2020. За счет чего Украина поднялась в рейтинге на 64 строчку. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/10/24/652929/>

6. Рейтинг экономической свободы: Украина поднялась на 13 позиций, но осталась последней в Европе. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/03/27/658619/>

Король Є.Я.

студент;

Ярова В.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ І ВАРІАЦІЙ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Аналіз тенденцій і ступеня варіації виробництва сільськогосподарської продукції у динаміці за ряд років грає важливу роль у підвищенні ефективності аграрного виробництва, у своєчасному, оперативному прийнятті необхідних управлінських рішень. Це досягається з використанням статистичних методів, зокрема, рядів динаміки і варіаційної статистики. Визначення середнього рівня показника або за певний динамічний період по одному підприємству, або за сукупністю їх за один період ще не дає підстави для використання середньої величини для подальших розрахунків. Відповідно до теорії статистики, якісна і кількісна

однорідність досліджуваної сукупності є однією з умов застосування будь-якого статистичного методу.

Мета дослідження полягає в аналізі тенденцій і ступеня варіації показників виробництва окремих видів продукції в аграрному підприємстві за допомогою базисних і ланцюгових темпів зростання, вирівнювання динамічного ряду виробництва за рівнянням математичної функції (криволінійної, прямолінійної), відносних коефіцієнтів осциляції і варіації, показників середнього лінійного відхилення, дисперсії та середнього квадратичного відхилення. Необхідно отримати відповіді на такі питання: яка основна тенденція зміни досліджуваних показників, наскільки велика варіація значень валових зборів сільськогосподарських культур і які з них мають найвище або найменше коливання, які причини варіації, наскільки великий вплив окремих факторів на розмір варіації обсягів виробництва продукції рослинництва по господарству.

Основними методами, застосовуваними в даному дослідженні, стали метод статистичного спостереження, угруповання і зведення статистичних даних, рядів динаміки і варіаційний метод. Використовуючи дані форми № 50 с.-г. «Звіт про основні економічні показники сільськогосподарських підприємств» конкретного сільськогосподарського підприємства Харківської області була зібрана і узагальнена інформація про обсяги виробництва продукції рослинництва в натуральному вираженні (центнерах), яка стала основою для застосування методу показників варіаційної статистики.

Варіація характерна всім без винятку явищам природи і суспільства, крім законодавчо закріплених нормативних значень окремих соціальних ознак. Дослідження варіації в статистиці мають величезне значення, оскільки допомагають пізнати сутність досліджуваного явища.

Для вимірювання ступеня варіації застосовують різні показники, які ділять на дві групи: абсолютні і відносні. До абсолютних показників відносяться розмах варіації, середнє лінійне відхилення і середнє квадратичне відхилення. Дисперсія, коефіцієнт варіації і коефіцієнт осциляції відносять до відносних показників варіації. Відносні показники обчислюються як відношення абсолютних показників варіації до середнього арифметичного.

На матеріалах конкретного сільськогосподарського підприємства нами були зібрані і зведені обсяги виробництва окремих видів продукції рослинництва (зернові культури, соняшник, соя) за одинадцять років. За допомогою постійних цін 2016 року, затверджених Державною службою статистики України, була визначена вартість валової продукції сільського господарства в цілому по підприємству. Цей показник є цінним для аналізу ефективності виробництва, оскільки у ньому усунуто вплив інфляції на вартість виробленої продукції.

У табл. 1 представлено результати розрахунку узагальнюючих показників динамічного ряду вартості валової продукції сільського господарства у постійних цінах 2016 року: середньорічний абсолютний приріст, відносний середньорічний темп зростання, відносний середньорічний темп приросту.

Таблиця 1

**Середньорічні показники динамічного ряду
валової продукції сільського господарства, 2010–2020 рр.**

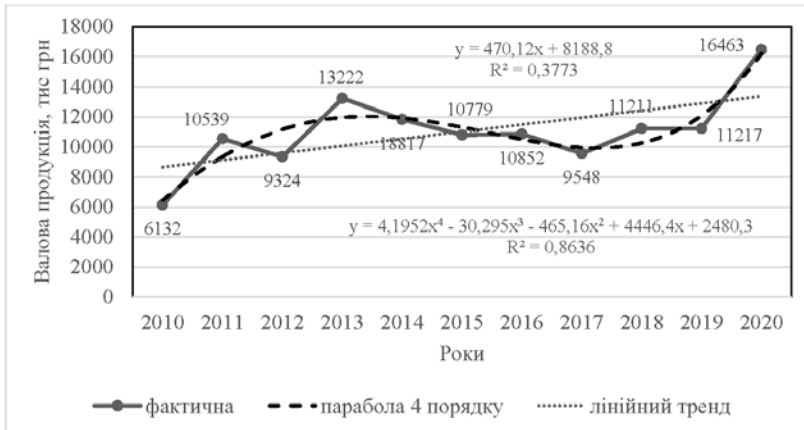
Показник ряду динаміки, одиниця вимірювання	Формула для обчислення	Значення показника
Середньорічний абсолютний приріст, (+,-), тис грн.	$\bar{A} = \frac{y_n - y_0}{n - 1}$	1033,1
Середньорічний темп зростання, %	$\bar{T} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_0}}$	110,4
Середньорічний темп приросту, (+,-) %	$\bar{T}_{np} = \bar{T} - 100\%$	+10,4

У 2020 р. у господарстві було вироблено валової продукції сільського господарства на суму 16463 тис грн. За одинадцять років вартість її зросла на 10331 ти. грн. або у 2,7 р. (базисний темп зростання – 268,5%). У середньому за рік на протязі досліджуваного періоду абсолютний приріст вартості валової продукції становить 1033,1 тис. грн., відносний темп приросту – 10,4%.

Для абстрагування від випадкового коливання рівнів продуктивності праці за тривалий динамічний період ми застосували аналітичне вирівнювання способом найменших квадратів,

використовуючи рівняння прямої лінії і параболи четвертого порядку (рис. 1).

В результаті вирівнювання динамічного ряду валової продукції сільського господарства за 2010–2020 рр. отримали такі результати (рис. 1).

Рис. 1. Вирівнювання динамічного ряду валової продукції сільського господарства у постійних цінах, 2010–2020 рр.

Параметри прямої лінії свідчать, що на протязі досліджуваного динамічного періоду у середньому за рік обсяги виробництва продукції сільського господарства зростали на 470,12 тис. грн. Тенденцію зміни валової продукції краще відображає криволінійна функція Маємо значення коефіцієнта достовірності апроксимації: $R_{\text{параб}}^2 = 0,8636 > R_{\text{прям}}^2 = 0,3773$. Рівняння параболи 4-го порядку показує, що у 2009 р. вирівняний рівень вартості валової продукції становив 2480,3 тис. грн. Згідно параметрів криволінійної функції маємо два період зростання досліджуваного показника: 2010–2013 рр. та 2018–2020 рр. З 2014 р. по 2017 р. відбувалося зменшення обсягів виробництва.

Наступні розрахунки показників варіаційної статистики дозволять дати відповідь на питання, за рахунок яких конкретно видів

продукції відбувалися зміни у загальній вартості виробленої сільськогосподарської продукції.

У господарстві вирощують зернові (пшениця озима та яра, ячмінь ярий, гречка, просо, горох, кукурудза на зерно) та технічні культури (соняшник, соя). Нами були визначені відносні і абсолютні показники варіації обсягів виробництва основних видів продукції рослинництва за 2010–2020 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Показники варіації обсягів виробництва продукції рослинництва в аграрному підприємстві за 2010–2020 рр.

Вид продукції	Середнє значення, ц	Розмах варіації, ц	Коефіцієнт осциляції, %	Середнє квадратичне відхилення, ц	Показник варіації, %
	$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$	R	$p_x = \frac{R}{\bar{x}}$	σ	$V = \frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100$
Пшениця озима	13153	13328	101,3	4154	31,6
Пшениця яра	1217	1533	126,0	663	54,5
Гречка	93	263	283,1	92	98,6
Ячмінь ярий	2563	4524	176,5	1622	63,3
Просо	168	1117	666,0	335	199,7
Горох	2226	2357	105,9	902	40,5
Кукурудза на зерно	4570	7895	172,8	2490	54,5
Соняшник	2763	7980	288,9	2525	91,4
Соя	790	1350	171,0	378	47,8

За останні 11 років у 2020 року на підприємстві було отримано найвищий показник виробництва зерна озимої пшениці – 17794 ц. Мінімальним валовий збір зерна був зібраний в 2010 р. – 4466 ц. Розмах варіації становить 13328 ц. Коефіцієнт осциляції показує, що розмах варіації на 1,3% перевищує середнє значення. Це невисокий рівень (при аналізі виробництва проса – 667%). Можна зробити висновок про незначну варіацію валового збору зерна озимої пшениці за 11 років, про що свідчить показник варіації 31,6%.

Більш високий ступінь коливання на підприємстві мають показники виробництва кукурудзи на зерно: розмах варіації – 7895 ц, коефіцієнт осциляції – 172,8%, коефіцієнт варіації – 54,5%.

Істотно менше стало вироблятися зерна ярого ячменю (порівняно з 2010 р. менше у 22 рази). Це зумовило досить високу варіацію валових зборів: розмах варіації – 4524 ц, коефіцієнт осциляції – 176,5%, показник варіації – 63,3%.

Можна припустити, що вирощування сояшнику стало стратегічно важливим для господарства, оскільки за 2010–2022 рр. виробництво його зросло з 1134 ц до 8925 ц, тобто майже у 8 разів. Обсяги виробництва насіння сояшнику мають найвищий ступінь варіації в порівнянні з іншими культурами.

Аналіз тенденцій зміни вартості валової продукції сільського господарства по аграрному підприємству в цілому і у розрізі її окремих видів за 2010–2020 рр. показав такі результати. Індекс фізичного обсягу продукції (268,5%) вказує на зростання вартості валової продукції сільського господарства за 11 років у 2,7 рази. У середньому за рік вона збільшувалася на 10,4%. Це відбулося за рахунок збільшення валових зборів озимої пшениці і насіння сояшнику. Адекватним середнім рівнем виробництва за 2010–2020 рр. характеризується тільки валовий збір озимої пшениці, по якому показник варіації становить 31,6%. По інших культурах – ячмінь ярий, кукурудза на зерно, сояшник, – маємо високий ступінь коливання (коефіцієнти варіації змінюються від 54,5% до 91,4%).

Список використаних джерел:

1. Мостовий Г.І., Дегтяр А.О., Горкавий В.К., Ярова В.В. Теорія статистики : Навчальний посібник. Харків : Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр», 2002. 300 с.
3. Свалов Н.Н. Вариационная статистика. Москва : Видавництво «Лесная промышленность», 1983. С. 6–9.

Нікольнікова К.Ю.

студент,

Науковий керівник: Сулима М.О.

кандидат економічних наук, доцент,

Навчально-науковий інститут банківських технологій та бізнесу

Університету банківської справи

ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ЗАКОНОДАВЧІ НОРМИ ТА ЗМІНИ ДО НИХ

В умовах пандемії та глобальної економічної кризи підходи до оплати праці стали переглядатися. Ще в минулому році більшість роботодавців провели додаткове до індексації підвищення заробітної плати та виплатили працівникам річну премію.

Пандемія коронавірусної інфекції, зниження енергоспоживання, падіння ціни на нафту та зниження ВВП істотно змінили підходи до оплати праці як для компаній, так і для працівників.

Для компаній фонд оплати праці є однією з найбільш фінансово витратних статей, в зв'язку з чим роботодавці в сформованих економічних умовах при скороченні обсягів виробництва і виручки задумалися над оперативним зниженням даних витрат.

За даними опитування Центру стратегічних розробок, проведеного в кінці березня 2020 року, 29% компаній вже провели оптимізацію фонду оплати праці, в тому числі за допомогою зниження заробітної плати та скорочення штату. 40% компаній планувало ухвалити такі рішення в майбутньому. Половина компаній заявила про передбачуване зниження чисельності працівників приблизно на 13%. Кожна п'ята компанія планувала знизити заробітні плати [1].

Широке поширення в умовах кризи отримало введення неповного робочого часу, з пропорційним зниженням заробітної плати. У багатьох компаніях різних галузей (АТ «Укрзалізниця», ТОВ «Сибур», ТОВ «ФОЛЬКСВАГЕН ЦЕНТР» КРИВИЙ РІГ тощо) був введений неповний робочий тиждень (в основному,

чотириденний замість п'ятиденного) або встановлений неповний робочий день (наприклад, шестигодинний замість восьмигодинного).

Деякі роботодавці домовлялися з працівниками про надання їм відпусток у період зниження виробничого завантаження та комерційної активності.

Введення неповного робочого часу та надання працівникам відпусток послужили ефективними способами оптимізації витрат для роботодавців, що дозволяють зберегти значну частину кадрового складу компанії. При цьому дана міра була найменш болючою з позиції працівників (у порівнянні, наприклад, зі скороченням штату та відпусткою без збереження заробітної плати) [2].

У ряді компаній, які продовжували свою діяльність в період карантину в квітні-травні 2020 року, оформлявся простій працівників з причин, не залежних від роботодавця і працівника. Простій з незалежних від роботодавця і працівника причин міг бути оформлений для працівників, не задіяних у виробничому процесі та не здійснювали трудову діяльність, наприклад, для персональних водіїв, якщо керівник працював дистанційно і послуги водія не були потрібні. При цьому оплата часу простою проводилася в розмірі двох третин окладу (тарифної ставки) відповідно до статті 113 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) [3].

Необхідно відзначити, що в період з 30 березня по 11 травня підприємства, чия діяльність була припинена, не мали можливості оформити простій для працівників. Відповідно до указів Президента України, за працівниками зберігалася заробітна плата. Простій означає зупинку діяльності зі зменшенням заробітної плати. Тому оголосити простій, що тягне за собою зменшення заробітної плати, роботодавець не мав права [4].

У сформованих економічних умовах погляд на складові елементи заробітної плати також став змінюватися. Роль базової заробітної плати для працівників істотно зростає. Базова заробітна плата, включаючи оклад та різні надбавки (доплати), є для працівника гарантованим доходом, через який реалізується потреба людини в безпеці.

Для роботодавців висока частка базової заробітної плати в структурі сукупної винагороди привела до проблем з виплатою

заробітної плати в повному обсязі. Зіткнувшись з цією проблемою, роботодавці стали знижувати заробітну плату, в першу чергу керівникам. Така практика стала застосовуватися як в Україні, так і за кордоном. Наприклад, у США компанії Tesla оголосила про скорочення персоналу, а також про зниження заробітної плати на 30% для віце-президента, 20% – для директорів та 10% – для робочого персоналу [5]. В Україні керівництво компанії НАК «Нафтогаз» добровільно знизило свої заробітні плати на 40% [6].

На зміну підходів до оплати праці сильно вплинули такі фактори, як розвиток дистанційного ринку праці та зростання безробіття.

Пандемія коронавірусу змусила 38% роботодавців перевести своїх працівників на дистанційну роботу [7]. Практика роботи у віддаленому форматі показала роботодавцям, що існує можливість залучати на роботу персонал з регіонів, у тому числі зі зниженими очікуваннями по заробітній платі (у порівнянні, наприклад, з очікуваннями кандидатів з Києва).

У квітні 2020 року зростання безробіття склав 23,4% в порівнянні з березнем поточного року, і експерти прогнозують її подальше зростання [7].

В умовах розвитку регіонального дистанційного ринку праці та зростання безробіття збільшився попит на робочі місця, у зв'язку з чим підвищилася лояльність працівників по відношенню до роботодавців, їх готовність йти на компроміси, в тому числі на добровільне зниження заробітної плати. Зниження заробітної плати за згодою сторін могло проводитися в будь-який момент часу, відповідно до статті 32 КЗпП України. При відсутності згоди працівників зниження окладів могло проводитися роботодавцем в односторонньому порядку відповідно до вимогами статті 33 КЗпП України, на підставі зміни організаційних або технологічних умов праці.

При зміні умов оплати у зв'язку зі змінами організаційних та технологічних умов працівник повинен бути повідомлений не менше, ніж за два місяці до майбутніх змін. Якщо працівник не згоден працювати в нових умовах, роботодавець зобов'язаний у письмовій формі запропонувати йому іншу наявну у нього роботу. При відсутності зазначеної роботи або відмові працівника від

запропонованої роботи трудовий договір з ним припиняється відповідно до статті 32 КЗпП України (відмова працівника від продовження роботи у зв'язку зі зміною певних сторонами умов трудового договору) [4].

Також у зв'язку з погіршенням економічних умов могло здійснюватися не нарахування, зниження або скасування надбавок та доплат працівників у тому випадку, якщо відповідно до Положення про оплату праці та преміювання фінансово-економічні показники компанії є критеріями виплати надбавок та доплат (за винятком законодавчо встановлених виплат).

У ряді компаній було прийнято рішення про збереження умов оплати праці та утриманні найціннішої частини кадрового складу за рахунок вивільнення персоналу з більш низькою ефективністю. При цьому співробітникам, що залишилися могло проводитися встановлення надбавок та доплат для компенсації збільшеного навантаження. Таким чином, підходи до оплати праці визначалися пріоритетами, які ставили перед собою компанії.

В умовах кризи також змінилася роль короткострокового преміювання. У багатьох компаніях, включаючи Нафтогаз Україна, МАУ, ВТБ, АТ «КБ «Приватбанк», Google тощо, було прийнято рішення не проводити виплату премії. Також Національний Банк України рекомендував банкам обмежити виплату бонусів та дивідендів [8].

У зв'язку з невиконанням річних премій мотиваційна складова даного виду винагороди стала знижуватися. Так як перспектива отримання річної премії стала сумнівною та істотно відкладеною у часі, можна припустити, що річна премія вже не сприймається багатьма працівниками як частина сукупної винагороди.

Для роботодавців пандемія та економічна криза може послужити стимулом для перегляду та актуалізації Положення про оплату праці та преміювання. Також актуальним буде перегляд критеріїв преміювання та їх ув'язка із фінансовими результатами, особливо якщо поточною редакцією положення умови та критерії преміювання чітко не встановлені (наприклад, якщо працівникам за замовчуванням виплачується премія за підсумками звітного періоду при відсутності порушень трудової дисципліни). Зміни до

Положення про оплату праці та преміювання можуть бути внесені із повідомленням працівників не менше, ніж за два місяці [9].

Серед соціальних пільг і гарантій з'явився новий вид виплати – одноразова допомога (матеріальна допомога) у якості запобіжної підтримки під час епідемії. Даний вид матеріальної допомоги у розмірі 6500 грн був виплачений працівникам компаній Кернел-Трейд та Металоінвест ЛТД [10]. Виплата матеріальної допомоги спрямована на появу у працівників почуття соціальної захищеності при несприятливих зовнішніх обставинах.

Глобальні зміни, що відбуваються на ринку, змушують роботодавців переглядати усталені підходи до управління підприємством, і в першу чергу, у питаннях управління персоналом. Персонал є ключовим ресурсом, а мотивація та ефективність діяльності працівників безпосередньо впливають на економічні показники компанії. Таким чином, роботодавцям необхідно гнучко реагувати на зміни для забезпечення своєї конкурентоспроможності як в період кризи, так і в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Ринок праці у 2020: попит на гуманітаріїв і пенсіонерів, штатний психолог, Siri та моніторинг працівників. [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/01/15/655668/>
2. Третина компаній відклала перегляд зарплат через карантин [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/tretina-kompanij-vidklala-perehljad-zarplat-z-za-karantinu.html>
3. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 № 322-VIII (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
4. Зміни до статті 113 – простій під час карантину зі збереженням зарплати. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/7768-zmni-dostat-113-prosty-pd-chas-karantinu-z-zberezhennyam-zarplati.html>
5. Tesla увольняет сотрудников и снижает заработную плату [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bcs-express.ru/novosti-i-analitika/tesla-uvol-niaet-sotrudnikov-isnizhaet-zarplaty>
6. Коболев назвал свою урізану зарплату за квітень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/6/7250648/>

7. Піврічний карантин відчутно вплинув на бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/pivrichnyu-karantyn-vidchutno-vplynuv-na-biznes>

8. Коронний удар: як карантин трансформував ринок праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gmk.center.ua/posts/koronnij-udar-yak-karantin-transformuvav-rinok-praci/>

9. Ходыревская В.Н., Никулин А.А. Модернизационные процессы мотивационной функции заработной платы: отечественный и зарубежный опыт // Вестник курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2013. – № 5. – С. 15–19.

10. ТОП-5 змін на ринку праці під час карантину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agrorobota.com.ua/news/top-5-zmin-na-rinku-praci-pid-cas-karantynu-653>

Нікольнікова К.Ю.

студент,

Науковий керівник: Сулима М.О.

кандидат економічних наук, доцент,

Навчально-науковий інститут банківських технологій та бізнесу

Університету банківської справи

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Виробничі запаси є необхідним елементом в діяльності підприємства. Необхідність існування виробничих запасів на підприємстві полягає в тому, що саме завдяки виробничим запасам відбувається рух матеріалів з джерел їх надходження. Таким чином, існуючі виробничі запаси забезпечують важливі функції діяльності підприємства, а саме постійний розвиток, безперервність та ритмічність виробництва. Також варто зазначити, що виробничі запаси на великих підприємствах потребують значних капіталовкладень, тому від організації їх обліку та аналізу залежить точність визначення прибутковості підприємства та стабільний фінансовий стан підприємства на ринку.

Проблеми розвитку та удосконалення обліку, контролю виробничих запасів досліджують безліч вчених-економістів. Вагомий внесок у дослідження проблем обліку виробничих запасів зробили такі вітчизняні науковці як О. Бородкін, М. Кужельний, А. Кузьмінський, В. Сопко, М. Чумаченко, Ф. Бутинець, Л. Чижевська, Н. Герасимчук, С. Голов, П. Смоленюк, В. Ластовецький, Л. Нападовська, Н.Ткаченко тощо. Проте, значний інтерес до дослідження теоретичних та практичних аспектів вивчення обліку виробничих запасів свідчить про досі ще невирішені проблеми та питання [1; 2].

Найважливішою методологією щодо організації обліку виробничих запасів є саме розробка ефективної методики обліку наявності, руху та контролю виробничих запасів, яка б найкраще відповідала би всім вимогам Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [4].

Розвиток підприємства та економічного розвитку країни залежить від досконалої системи організації обліку виробничих запасів. Щоб виробничий процес на підприємстві здійснювався ефективно та приносив неабиякий позитивний результат, підприємство повинно мати достатню кількість виробничих запасів.

На сьогодні існує ряд негативних аспектів обліку виробничих запасів, а саме:

- низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;
- обмеженість контролю використання виробничих запасів тощо.

Щодо питань раціонального й ефективного використання всіх виробничих запасів, особлива роль повинна належить їх первинному обліку. Недоліками організації обліку виробничих запасів є неточності при проведенні інвентаризації, звірці даних складського обліку, а саме нестачі та значні розбіжності за рахунок пересортування окремих видів матеріалів, а також помилок у первинних документах та облікових регістрах, що характеризують надходження та рух матеріалів. Зменшення матеріальних втрат можливе тільки при правильно організованій системі документування та складського обліку [1].

Однією із проблем обліку виробничих запасів, яку досліджують безліч науковців є значна трудомісткість заповнення та обробки первинних та зведених документів. Деякі науковці вважають, що для усунення цієї проблеми є удосконалення документального оформлення операцій із надходження виробничих запасів, а саме:

- повне усунення реквізитів, які дублюють дані, або є несуттєвими;

- вияв прострочених довіреностей, які відображені в журналі їх реєстрацій і це тим саме підвищить рівень контрольної функції зазначеного документу [3].

Удосконаленням документообігу надходження та витрати матеріалів є своєчасне затвердження його графіку та чітке дотримання всіх етапів, які в ньому відображені.

Ці та інші проблеми можна вирішити, оновивши систему отримання інформації про наявність повної інформації про стан виробничих запасів за допомогою застосування нетрадиційних підходів щодо визначення принципів та методів бухгалтерського обліку.

Виділимо такі напрямки щодо удосконалення системи обліку виробничих запасів на підприємствах:

- синтезувати теоретично-методологічні засади обліку, аналізу та контролю виробничих запасів, конкретизація їх сутності та класифікацій;

- запровадження інформаційних технологій обробки економічної інформації для того, щоб підвищити оперативне надходження інформації щодо системи управління виробничими запасами на підприємстві;

- залучення спеціалістів, які зможуть розробити ефективну систему автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами;

- врегулювання механізмів бухгалтерського та податкового обліку виробничих запасів;

- планування системи економічного аналізу та контролю ефективності використання виробничих запасів;

- чіткий розподіл обліково-контрольних процедур організації обліку руху запасів на підприємстві (застосування прийомів

управлінського обліку, а саме обліку за центрами відповідальності, а також застосування заходів моніторингу та оперативного узгодження процесів формування виробничих запасів).

Удосконалення обліку та контролю наявності та руху виробничих запасів на підприємстві слід проводити за наступними напрямками [3, с. 96].

По-перше, спростувати оформлення операцій з надходження та витрати товарно-матеріальних цінностей. Відпуск матеріалів у виробництво, де це доцільно, можна оформлювати на підставі встановленого ліміту безпосередньо в картках складського обліку матеріалів, передбачивши в них підпис особи, яка отримує цінності.

По-друге, виходячи з вимог ринкової економіки, удосконалювати методологію бухгалтерського обліку матеріальних ресурсів.

По-третє, стежити за ретельним та своєчасним проведенням інвентаризацій, контрольних і вибіркових перевірок, які мають важливе значення у збереженні матеріалів.

Важливим напрямком удосконалення організації оперативного і складського обліку запасів є раціоналізація форм документів, документообігу та всієї системи оформлення, реєстрації та обробки документів.

Підприємства обов'язково повинні прагнути до дотримання норм виробничих запасів матеріалів, оскільки їх надлишок призводить до уповільнення оборотності оборотних коштів, а недолік – до зриву виробничого процесу.

Щоб поліпшити облік матеріальних ресурсів, потрібно постійно вдосконалювати застосовувані документи та облікові реєстри, тобто більш широко використовувати накопичувальні документи, а також підвищити рівень автоматизації обліково-аналітичних робіт. Особливо важливо на даний час створювати автоматизовані робочі місця бухгалтерів за сучасними вимогами.

Провівши дослідження та виявивши основні проблеми та шляхи покращення організації обліку виробничих запасів, можна зробити висновок, що реалізація зазначених заходів призведе до підвищення рівня результативності фінансово-економічної діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Кундря-Висоцька О.П. Бухгалтерський фінансовий облік: Навч. посібник. – Київ: УБС НБУ, 2012. – 399 с.
2. Ловска І.Д. Організація та ведення обліку виробничих запасів в інформаційному середовищі / І.Д. Ловска // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – Вип. 1(22). – С. 194–200.
3. Мордвінцева Т.В., Чала К.С. Шляхи удосконалення організації документообігу руху запасів між структурними підрозділами підприємства / Т.В. Мордвінцева, К.С. Чала // Сталий розвиток економіки Серія: Облік, аналіз і аудит. – 2011. – № 4. – С. 250–254.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>

Сілівончик О.Б.

студентка,

Науковий керівник: Саюн А.О.

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний університет технологій та дизайну

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Здійснення внутрішнього аудиту грошових коштів є реальною можливістю для підвищення ефективності ведення обліку та управління грошовими коштами на підприємстві й є особливо актуальним і вкрай необхідним.

Грошові кошти як в готівковій, так і безготівковій формах потребують жорсткого контролю з боку керівництва, адже ці активи є найбільш вразливими до крадіжок і зловживань з боку працівників, і самої адміністрації підприємства. Такий контроль можна здійснювати через систему внутрішнього контролю, який здійснюється за допомогою контролюючого відділу підприємства.

Питаннями внутрішнього аудиту грошових коштів приділяється увага вчених, зокрема, такими як Бутинець Ф.Ф., Коваль М.І.,

Нетреба Ю.О., Здирко Н.Г., Петрик О.А., Швець А.Г., Карпенко Є.А., Каменська Т.О. та ін.

Внутрішній аудит обліку грошових коштів – обов'язкова умова формування думки про достовірність бухгалтерської звітності, оскільки в бухгалтерському балансі міститься сума найбільш ліквідних активів. Говорячи про організацію внутрішнього аудиту, слід урахувувати низку принципів, що дадуть змогу зробити його більш ефективним.

Виділимо такі:

- визначення оптимальних стратегічних напрямів у здійсненні заходів внутрішнього контролю;
- своєчасний та різносторонній аналіз результатів раніше проведених контрольних заходів;
- своєчасне й ефективне проведення контрольних заходів для уникнення можливості виникнення правопорушень;
- розумна економічність і простота дій під час проведення контролю [1, с. 529].

Метою внутрішнього аудиту грошових коштів у національній валюті є встановлення законності, достовірності і доцільності здійснених операцій з грошовими коштами підприємства і правильності їх відображення в обліку.

До основних завдань аудиту грошових коштів належать:

- перевірка наявності грошових коштів у підприємства та виявлення нестач або надлишків;
- перевірка дотримання Положення ведення касових операцій у національній валюті в Україні;
- перевірка своєчасності та повноти оприбуткування грошових коштів;
- перевірка достовірності обліку й ефективності внутрішньо-господарського контролю грошових коштів;
- оцінювання стану синтетичного та аналітичного обліку коштів, якості відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку, облікових реєстрах та звітності [2, с. 2].

Основними джерелами інформації для проведення аудиту грошових коштів у касі та на рахунках у банку можна віднести: Наказ про облікову політику, платіжні доручення, виписки банку,

касову книгу, видаткові та прибуткові касові ордери, Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів.

Внутрішній аудит грошових коштів проводиться за такими напрямками: аудит касових операцій та аудит операцій на поточному рахунку. Розглянемо роботу аудитора на кожному з напрямків.

При контролі аудитором грошових коштів у процесі здійснення касових операцій, повинні розглядатися загальні питання організації роботи каси на підприємстві:

- інтенсивність касових операцій, основні напрями касових надходжень і видатків;
- кваліфікація і практичний досвід працівників, які забезпечують роботу каси на підприємстві;
- наявність договорів з касирами про повну матеріальну відповідальність;
- забезпеченість обліку касових операцій електронною обчислювальною технікою та обладнання приміщення каси на підприємстві [3, с. 19].

Аудит грошових коштів у касі здебільшого починається зі спостереження аудитора за інвентаризацією готівки в касі. Ця процедура дає можливість перевірити, чи припускає зловживання управлінський персонал суб'єкта господарювання, чи допускаються крадіжки грошових коштів [4, с. 303].

При контролі аудитором операцій на поточному рахунку можна виділити три етапи.

На першому етапі контролю операцій на поточному рахунку аудитором здійснюється установлення кількості поточних, валютних та інших рахунків в установах банку, відповідності господарських операцій, які відображаються на вказаних рахунках, чинному законодавству.

На другому етапі контролю аудитором здійснюється перевірка повноти і своєчасності оприбуткування грошових коштів, що надійшли на рахунки підприємств, своєчасності перерахування податків до бюджету й обов'язкових платежів.

У процесі третього етапу контролю аудитором здійснюється перевірка правильності застосованої підприємством кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку за банківськими операціями [5, с. 84].

Здійснення аудиту грошових коштів у касі та на рахунку в банку являє собою клопітливу роботу, яка передбачає охоплення багатьох операцій та документів для проведення перевірки. Успішно організована робота внутрішнього аудиту спонукатиме працівників підприємств дотримуватися законодавства, внутрішніх правил та процедур підприємства, вчасно виявляти та знижувати непередбачені витрати, що в подальшому покращить не лише фінансовий стан, але й ділову репутацію.

Список використаних джерел:

1. Нездойминога О. Є. Особливості внутрішнього аудиту грошових коштів підприємства / О. Є. Нездойминога, О. Г. Красота // Інфраструктура ринку. – 2019. – Вип. № 30. – С. 528–536.
2. Радіонова Н. Й. Концептуальний підхід до організації та методики проведення аудиту грошових коштів підприємства [Електронний ресурс] / Н. Й. Радіонова, К. О. Жура // Ефективна економіка. – 2017. – № 5.
3. Коваль М. І., Нетреба Ю. О. Удосконалення обліку, аналізу та аудиту готівкових розрахунків підприємства / М. І. Коваль, Ю. О. Нетреба // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 2(37). – С. 18–23.
4. Виноградова М. О., Жидесева Л. І. Аудит: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 654 с.
5. Аудиторський контроль грошових коштів / М. Д. Корінько // Інтелект XXI. – 2014. – № 6. – С. 80–85.

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Безсмертна К.В., Полівана В.В.

студенти,

Науковий керівник: Сєвідова І.О.

доктор економічних наук, професор,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Валютні операції комерційних банків є дуже важливою сферою фінансових відносин України, яка водночас віддзеркалює стан міжнародних відносин в цілому. Механізм проведення валютних операцій потребує постійного аналізу, моніторингу, державного регулювання з метою підвищення його ефективності. До того ж, беручи до уваги те, що угоди на валютному ринку пов'язані з зовнішньоекономічними відносинами, що дає можливість зовнішнім факторам здійснювати прямий вплив на економіку країни, вони є дуже ризиковими та впливають на економічну безпеку держави. Тому, на сьогоднішній день, розробка та впровадження концепції ефективної організації валютної діяльності банків є дуже актуальним питанням [1].

Розглянемо взагалі, що таке іноземна валюта:

- валюта готівкою, грошові знаки (банкноти, білети державної скарбниці, монети), що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені або ті, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу;
- платіжні документи в грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових одиницях;
- кошти в грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях і в діючій на території України валюті з

вільною конверсією, які перебувають на рахунках і вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами [2].

Для підприємств України, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, основними нормативними документами з питань обліку операцій в іноземній валюті є Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 р. № 283/97-ВР [3] та Положення з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 14.02.1996 р. № 29. Названі законодавчі і нормативні акти регламентують методологію облікового процесу, можливість здійснення перевірок з боку суб'єктів зовнішнього та внутрішнього контролю.

Як засіб платежу іноземна валюта використовується у розрахунках між резидентами і нерезидентами та за іншими операціями, класифікація яких визначена у Правилах торгівлі іноземною валютою, затверджених постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 281. Відповідно до Правил № 281 юридичні особи та фізичні особи (суб'єкти підприємницької діяльності) мають право купити, обміняти іноземну валюту з метою здійснення розрахунків за торговельними операціями, для здійснення неторговельних операцій, для валютних операцій, пов'язаних з рухом капіталу. Тому, придбання іноземної валюти здійснюється лише через уповноважений банк або іншу фінансову установу, що отримала ліцензію національного банку України на торгівлю іноземною валютою, виключно на міжбанківському валютному ринку [4].

Однією з особливостей нового Плану рахунків бухгалтерського обліку є мультивалютність, яка полягає в тому, що виникнення вимог (активів) або зобов'язань (пасивів) в іноземній валюті відобразатиметься на тих самих рахунках, що й гривневого активу чи зобов'язання. Водночас банки можуть проводити розрахунки у валютах різних іноземних держав. Але ця особливість притаманна не всім класам Плану рахунків. Мультивалютність в обліку розповсюджується тільки на монетарні статті активів; зобов'язань та на позабалансові рахунки. Облік на рахунках капіталу, доходів і витрат ведеться тільки в національній валюті.

Як правило, облік іноземної валюти здійснюється з використанням аналітичних і синтетичних рахунків. На синтетичних рахунках облік ведеться тільки в національній валюті. Більш детальними є проведення на аналітичних рахунках, які здійснюються у валюті розрахунків.

В аналітичному обліку облік операцій на валютних рахунках ведеться у двох оцінках: у валюті за номіналом і в гривнях за офіційним курсом НБУ. При зміні курсу залишки на валютних рахунках переоцінюються [5].

На даний час в обліку операцій в іноземній валюті залишаються проблемними такі питання:

- облік курсової різниці на рахунках фінансових результатів в умовах перехідної економіки формує прибуток (збиток), що не відповідає своїй економічній суті;
- не узгоджені повністю питання бухгалтерського та податкового обліку, зокрема, в перерахунку активів підприємства, виражених в іноземній валюті;
- відсутність нормативного регулювання таких важливих в зовнішньоекономічній діяльності операцій, як консолідація звітності, страхування валютного ризику, облік суттєвих в фінансовому плані подій після дати складання балансу;
- відсутність в нормативному обліковому законодавстві альтернативних варіантів, що не дає можливості реалізації підприємствами власного економічно обґрунтованого вибору [6].

Список використаних джерел:

1. Сова О.Ю. Проблеми та перспективи розвитку валютного ринку України / Сова О.Ю. // Міжнародний науковий журнал Київського університету ринкових відносин: Економіка, бізнес-адміністрування, право. – 2017. – № 2. – С. 108–124.

2. Верховна Рада України ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ.

3. Верховна Рада України / Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

4. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>

5. Банківська справа / Операції банків з іноземною валютою та їх облік. URL: <https://buklib.net/books/33865/>

6. Левицька С. О. Облік і аудит операцій в іноземній валюті: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / С. О. Левицька. – Тернопіль, 2000. – 20 с.

Горілова О.О., Литвин Ю.Ю.

студенти,

Науковий керівник: Сєвідова І.О.

доктор економічних наук, професор,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Центральні банки займають провідне місце у регулюванні банківської діяльності та забезпеченні стабільності банківської системи, окрім того вони є фінансовими агентами уряду, банками банків та як провідники монетарної політики мають суттєвий вплив на розвиток економіки країни в цілому. Однак, так було не завжди. На початковому етапі розвитку банківської системи взагалі не існувало центральних банків. Банківська система пройшла еволюційний шлях перш ніж люди усвідомили необхідність їх створення. Хоча в сучасному світі центральний банк – найважливіша ланка банківської системи та важлива складова економіки країни, однак і в наш час центральні банки еволюціонують зазнаючи змін [1, с. 203].

Першопричиною появи центральних банків, як і грошей, є поступовий еволюційний процес, що привів людство до усвідомлення необхідності здійснювати регулювання грошей в обігу, тобто контролювати їх емісію. М. І. Савлук стверджує, що поява центрального банку пов'язана з потребою в централізації емісії грошей [2, с. 491].

В свою чергу з'явилася банківська система і в сучасні наукові трактування «банківська система» можна об'єднати у три напрями: банківська система як сукупність банків країни у визначеному часовому інтервалі (періоді); банківська система як кредитна;

банківська система, до складу якої входить банківська інфраструктура як складова кредитної системи. Перший підхід характеризує загальні риси банківської системи. Наприклад, на думку А. Мороза, банківська система – це сукупність різних видів банків та банківських установ у їхньому взаємозв'язку, складова частина кредитної системи [3, с. 56].

На погляд М. Савлука банківська система – це законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально пов'язані в самостійну економічну структуру [4, с. 64].

Згідно з Законом України «Про банки та банківську діяльність», банківська система України складається з Національного банку України та інших банків (державних та недержавних), що створені і діють на території України відповідно до закону [5, с. 1].

Згідно з цим принципом банківська система складається з двох рівнів: на першому перебуває один банк, якому надається статус центрального (в Україні – це Національний банк), на другому – усі інші банки. Центральний банк – емісійний, кредитний, розрахунковий і касовий центр держави. Він володіє монополією на випуск в обіг банківських білетів, а також здійснює фінансово-контрольні функції. Головними завданнями центрального банку є забезпечення стійкості національної грошової одиниці, а також регулювання та координація діяльності грошово-кредитної системи [6, с. 16].

Національний банк України здійснює нагляд на індивідуальній та консолідованій основі та застосовує заходи впливу за порушення вимог законодавства щодо банківської діяльності.

Банківський нагляд на консолідованій основі – це нагляд, що здійснюється Національним банком України за банківською групою з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк внаслідок участі в банківській групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному Національним банком порядку. Небанківські фінансові установи, які є учасниками банківської групи, також підлягають нагляду з боку Національного банку в межах нагляду на консолідованій основі.

Національний банк України здійснює банківський нагляд у формі інспекційних перевірок та безвізного нагляду.

Завданнями банківського регулювання та нагляду є: захист інтересів клієнтів і вкладників, які розміщують свої кошти в банках, від неефективного управління та шахрайства; створення конкурентного середовища в банківському секторі; забезпечення прозорості банківського сектору; підвищення стійкості та ефективності банківської діяльності; підтримка необхідного рівня стандартів і професіоналізму в банківському секторі [7, с. 1].

Фінансова криза 2014 р. дала поштовх НБУ для проведення реформ у банківському секторі країни шляхом ухвалення Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Головною метою Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року є створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентного середовища згідно зі стандартами Європейського Союзу [8, с. 4].

Досягнення мети Програми забезпечуватиметься завдяки реалізації низки взаємопов'язаних заходів, спрямованих на комплексне реформування фінансового сектору. В основу Програми покладено такі базові принципи:

- євроінтеграція;
- лібералізація фінансових ринків;
- збалансованість економічних інтересів, через формування ринкового конкурентного середовища;
- незалежність та ефективність роботи регуляторів, здійснення нагляду на основі оцінки ризиків;
- прозорість і високі стандарти розкриття інформації учасниками фінансового сектору та регуляторами;
- відповідальність і довіра між учасниками фінансового сектору та регуляторами;
- цілісність фінансової системи всебічний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів.

Таким чином, для досягнення зазначених вище принципів виникає суттєва необхідність говорити про незалежність центрального банку,

прозорість і адекватність його дій соціально-економічним умовам розвитку країни з метою ефективного функціонування Національного банку України [9, с. 40].

З 1 липня 2020 року Національний банк перейняв на себе функції регулятора ринку небанківських фінансових послуг: страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній.

Отже, Національний банк України є особливим центральним органом державного управління, її емісійним центром, проводить єдину державну політику в галузі грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці, організує міжбанківські розрахунки, координує діяльність банківської системи в цілому, визначає курс грошової одиниці відносно валют інших країн. І таким чином, Національний банк має право здійснювати дані та інші операції, необхідні для забезпечення виконання своїх функцій.

Список використаних джерел:

1. Дроботя Я. А. Центральний банк погляд у минуле. Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємство. – 2013. – № 2. – С. 203–206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_2_41
2. Гроші та кредит: підручник / М. І. Савлук [та ін.] ; за ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид. пер. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
3. Стельмах В. С. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах – Київ, 2001. – С. 56.
4. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник / М. І. Савлук. – Київ, 2001. – С. 64.
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2112-III. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2121-1
6. Банківська система України [Текст]: монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 6 с.
7. Національний банк України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123147
8. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. URL: <http://reforms.in.ua/index.php?pageid=financial-sector-reform#steps>. – Н8.
9. Міщенко С. В. Економічна сутність процесу монетизації та його роль у забезпеченні розвитку економіки та стабільності фінансової системи [Електронний ресурс] / С. В. Міщенко // Вісник Київ. нац. університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 10(175). – С. 40–45. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/175-10/7>

Надточий Д.Ю.

студент,

Науковий керівник: Назарова О.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Головною особливістю економічного розвитку під впливом цифровізації є впровадження інформаційних технологій, зокрема перехід на онлайн-сервіси. Відбувається зростання споживчого попиту на безготівкові платіжні операції в зв'язку з розвитком Інтернету та дистанційних каналів обслуговування під впливом пандемії COVID-19 [2].

Слід зазначити, що протягом останніх десятиліть спостерігається процес швидкого розвитку і перетворення національних платіжних систем під впливом розвитку цифрових технологій, а також конкуренції, поведінки споживачів, регулятивних ініціатив. На рис. 1 відзначені сучасні напрямки трансформації глобального платіжного простору за даними групами.

Трансформація інфраструктурних елементів платіжних систем проявляється в поширенні альтернативних сервісів для приймання, обробки і розрахунку платіжних транзакцій [3]. Безконтактні платежі здійснюються спеціальними платіжними картами з вбудованими чіпами або за допомогою систем мобільних платежів. Для здійснення останнього типу платежу необхідний мобільний телефон з підтримкою технології радіозв'язку ближньої дії NFC (Near Field Communication), а також канал зв'язку, який приймає безконтактні карти. У 2019 році через мобільні термінали було проведено транзакцій на суму 745,8 млрд дол. США. Очікується, що до кінця 2021 майже 40% платіжних операцій будуть прийняті на мобільних терміналах [1].

Рис. 1. Трансформація глобального платіжного простору за напрямми

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Далі відокремлені актуальні напрями інвестування у фінансові інноваційні технології, розташовані в порядку наростання їхньої значущості:

– системи машинного навчання і штучного інтелекту, які застосовуються з метою забезпечення функціонування особистого віртуального помічника, дотримання вимог платіжних інструментів при контакті з каналами зв'язку, захисту персональної інформації клієнта тощо [4];

– новітні методи ідентифікації кінцевих споживачів у випадках здійснення платіжних операцій через мобільні додатки;

– служби моніторингу платіжних операцій в реальному режимі часу для захисту від шахрайства;

– хмарні сервіси з метою розвитку платіжного кібер-простору, яке виступає сукупністю взаємопов'язаних елементів платіжної інфраструктури та інформаційно-комунікативних технологій [2].

Таким чином, інноваційний розвиток глобального платіжного простору активно здійснюється в напрямку цифровізації. Одним з факторів прискорення впровадження інноваційних технологій для здійснення платіжних послуг визнається вплив пандемії Covid-19. До сучасних тенденцій розвитку платіжної сфери також відносять використання альтернативної інфраструктури платіжних операцій та альтернативних сервісів..

Список використаних джерел:

1. The 2020 McKinsey Global Payments Report. URL: <https://www.mckinsey.com/> (дата звернення: 20.09.2021).

2. World Payments Report 2020 Capgemini – 16th edition. URL: <https://worldpaymentsreport.com/resources/world-payments-report-2020/> (дата звернення: 15.09.2021).

3. Назарова О. Ю. Банківська система як складник фінансових відносин. *Причорноморські економічні студії*. Одеса, 2018. № 28 (частина 2). С. 160–164.

4. Циганов С. А., Апалькова С. А. Розвиток штучного інтелекту: еволюційні процеси на міжнародному фінансовому ринку. *Фінанси України*. 2018. № 8. С. 20–31.

ФІНАНСИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

Мельниченко О.В.

*доктор економічних наук, професор,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БОРОТЬБІ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Боротьба з тіньовою економікою, з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, є одним з ключових завдань сучасних досліджень та державних і міжнародних стратегій по всьому світу. Часом на державному рівні окремих країн вони носять декларативний характер, однак, на міжнародному рівні, у світовому масштабі цей напрям відіграє велике значення для досягнення справедливості та безпеки, оскільки доходи, отримані злочинним шляхом, нерозривно пов'язані з фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. На першій лінії цієї боротьби перебувають фінансові установи, через які проходять основні фінансові потоки в світі й саме правилам роботи з клієнтами в цих установах, як правило, присвячені дослідження та нормативні документи у вказаній сфері. Разом з тим зародження нелегальних доходів і всі наслідки відбувається як раз на рівні підприємств, які шляхом пошуку прогалин в системі оподаткування, контролю продовжують знаходити можливості легалізувати доходи, отримані злочинним шляхом. Це також відбувається й через використання корупції, людських помилок – словом людського фактору у прийнятті рішень щодо виявлення під час контролю господарської діяльності підприємств зловживань, помилок чи прямих порушень законодавства у сфері регулювання діяльності.

Інструментом, який би міг забезпечити обробку усієї сукупності відомостей, відслідковувати усі зміни в суттєвій та важливій, а також у несуттєвій та неважливій (яка, однак, також має вплив на об'єкт

аналізу) інформації щодо господарської діяльності з метою виявлення аномалій, порушень, зловживань й помилок, є штучний інтелект. Він не має графіку роботи чи інших обмежень у часі праці, тому співставлення та аналіз інформації може здійснювати цілодобово, а швидкість обробки даних визначається обчислювальною потужністю інформаційних систем, на базі яких він функціонує, і є стабільно високою. При цьому завдання штучний інтелект готовий виконувати нон-стоп в режимі реального часу до відповідної команди про припинення.

Масштаби проблеми, які могли б бути вирішені завдяки беззаперечному дотриманню законодавства у сфері оподаткування, через належний, об'єктивний, неупереджений та всебічний контроль, що може забезпечити ШІ, можна виміряти конкретними цифрами. Так, у США рівень тіньової економіки оцінюється на рівні 5,4% ВВП, у Канаді – 9,8%, у Греції – 21,5%, в Україні – 30%. При цьому ВВП України складає лише 0,57% від ВВП, наприклад, Сполучених Штатів Америки. При цьому рівень тіньової економіки США в 10 разів більше, ніж сума ВВП України в цілому. Тобто в світовому масштабі поза системою оподаткування перебувають мільйони мільйонів доларів. Саме ШІ може назавжди вирішити цю проблему завдяки не декларативному й теоретичному, а реальному й практичному *об'єктивному, неупередженому та всебічному* контролю за господарською діяльністю підприємств.

Тому питання розробки концепції використання штучного інтелекту в системі контролю господарської діяльності є актуальним і навіть перспективним через недостатні напрацювання у цій сфері та вигоди й результати, які зможе принести для світової економіки належний контроль за господарською діяльністю підприємств.

Розробка такої концепції та її практична реалізація дозволять вже на перших етапах вивести практично усі підприємства на абсолютно правовий рівень діяльності, що дозволить не лише заощадити кошти, а й отримувати їх у вигляді правильно нарахованих податків та зборів, а також належного, відповідно до законодавства, їх використання, оскільки контроль з боку ШІ може і має здійснюватися на підприємствах як приватного так і державного сектору, в організаціях, що фінансуються з державного бюджету тощо.

Список використаних джерел:

1. Мельниченко О.В. (2020). Засади використання штучного інтелекту в контролі підприємств. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 1, 100-108. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2020-1-100-108>
2. Drozd, W., Miskiewicz, R., Pokrzywniak, J., & Elzanowski, F. (2019). Urban Electromobility in the Context of Industry 4.0. Torun: Wydawnictwo Adam Marszalek.
3. Drozd, W., Marszalek-Kawa, J., Miskiewicz, R., & Szczepanska-Waszczyna, K. (2020). *Digital Economy in the Comporary World*. Torun: Wydawnictwo Adam Marszalek.
4. Dzwigol, H. (2019). The Concept of the System Approach of the Enterprise Restructuring Process. *Virtual Economics*, 2(4), 46-70. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04(3))
5. Dźwigoł, H. (2019). Research Methods and Techniques in New Management Trends: Research Results. *Virtual Economics*, 2(1), 31-48. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01(2))
6. Dzwigol, H. (2020). Innovation in Marketing Research: Quantitative and Qualitative Analysis. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 128-135. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-10>
7. Dzwigol, H. (2020). Methodological and Empirical Platform of Triangulation in Strategic Management. *Academy of Strategic Management Journal*, 19(4), 1-8
8. Kwilinski, A., Vyshnevskiy, O., & Dzwigol, H. (2020). Digitalization of the EU Economies and People at Risk of Poverty or Social Exclusion. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(7), 142. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm13070142>
9. Melnychenko, O. (2020). Is Artificial Intelligence Ready to Assess an Enterprise's Financial Security? *Journal of Risk and Financial Management*, 13(9), 191. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm13090191>
10. Melnychenko, O. (2019). Application of artificial intelligence in control systems of economic activity. *Virtual Economics*, 2(3), 30-40. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.03\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.03(3))
11. Melnychenko O., Hartinger R. (2017). Role of blockchain technology in accounting and auditing. *European Cooperation*, 9(28), 27–34.
12. Miskiewicz, R. (2017a). Knowledge in the Process of Enterprise Acquisition. *Progress in Economic Sciences*, 4, 415-432. DOI: <https://doi.org/10.14595/PES/04/029>
13. Miskiewicz, R. (2017b). *Knowledge Transfer in Merger and Acquisition Processes in the Metallurgical Industry*. Warsaw : PWN.
14. Miśkiewicz, R. (2018). *The Importance of Knowledge Transfer on the Energy Market*. *Polityka Energetyczna*, 21(2), 49-62. DOI: <http://dx.doi.org/10.24425%2F122774>
15. Miśkiewicz, R. (2019). Challenges Facing Management Practice in the Light of Industry 4.0: The Example of Poland. *Virtual Economics*, 2(2), 37-47. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.02(2))
16. Miśkiewicz, R., & Wolniak, R. (2020). Practical Application of the Industry 4.0 Concept in a Steel Company. *Sustainability*, 12(14), 5776. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12145776>

Фенюк Я.К.

аспірант,

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ

На межі ХХ–ХХІ століть у світовій економіці розгорнулася гостра конкуренція між державами в сфері податкових та інших пільг, наданих для залучення капіталовкладень з інших країн. Хвиля різного роду податкових пільг, зафіксованих національними законодавствами, одержала назву «податкова революція». Такі режими преференційного оподаткування вносять негативний аспект у міжнародні економічні відносини, в основному, за рахунок наступних наслідків: 1) викривлення орієнтації міжнародних фінансових і інвестиційних потоків, підрив інтегрованості і системності розбудови національних податкових систем; 2) створення додаткових можливостей у сфері недотримання національного законодавств платниками податків, без правових наслідків; 3) необхідність перегляду іншими країнами прийняттого рівня податкових ставок, видів податків і рівня суспільних витрат; 4) зрушення в бік менш мобільних об'єктів оподаткування; 5) збільшення адміністративних витрат для податкових органів і податкового тягаря для рядових платників податків [1]. Теоретичне обґрунтування використання офшорних фінансових центрів базується на теорії міжнародного руху капіталу, що пояснює вигоди для інвестора від такої діяльності.

Процес формування офшорних юрисдикцій і боротьба за потоки капіталів між країнами призвели до аномальних ситуацій в деяких країнах світу, що майже відмовились від виконання податково-фіскальної функції і таким чином, створили сприятливі умови для залучення і накопичення значних коштів нерезидентів з різних країн світу. Загалом, під *офшорною юрисдикцією*, мається на увазі, така юрисдикція, де для суб'єктів економічної діяльності, зареєстрованих на її території, але здійснюючи свої комерційні операції та формуючи

прибуток за межами території реєстрації, діють спеціальні правила, економічно більш вигідні, ніж для компаній, які зареєстровані та проводять свою діяльність на території даної юрисдикції.

Розвиток, і дуже стрімке та широке розповсюдження офшорного бізнесу, не могло уникнути та залишити байдужими уряди країн, з яких мігрують капітали в зони з привабливішими умовами. Враховуючи, покладену на державу функцію політичного та економічного регулятора, воно має можливість впливати на потоки капіталу, в тому числі сприяти перерозподілу цих потоків на свій розсуд у межах своїх прав та зобов'язань для ефективного управління економічними процесами. Офшори не сприяють ефективному виконанню державою своїх функцій, оскільки офшорні інвестори: не сплачують податки до бюджету в повному обсязі; уникають статистичного обліку; розробляють складні фінансові схеми, які складно контролювати; виводять фінансові кошти з економіки держави, що могли б бути перерозподілені інакшим шляхом. В зв'язку з такими об'єктивними фактами, офшорна діяльність не схвалюється національними та наднаціональними органами. Вона наносить як прямий, так і опосередкований збиток для бюджету країн. Крім цього, викривлення структури економіки не дозволяє раціонально нею управляти, статистика та аналітика є базою, від них прямо залежить інформація, що формується для прогнозів, бюджетування, заходів грошово-кредитної, фіскальної політик та інше. Тому, в цих країнах розпочали впроваджувати та застосувати заходи з деофшоризації: прийняття спеціальних антиофшорних законодавчих актів, посилення контролю за транскордонними операціями, високі штрафні санкції та загалом створення умов для зниження привабливості до офшорних юрисдикцій. Основними національними органами регулювання та контролю руху капіталів є центральні банки, органи фінансового моніторингу, податкові управління (фінансова поліція) та профільні відомства чи організації.

Ігнорування, в певній мірі, офшорними зонами загальновизнаних правил сумлінної конкуренції, робить актуальним завдання необхідності впливу на них в регулюванні проблем втечі капіталу як на рівні урядів, так і міжнародних фінансових структур. В першу чергу, йдеться мова, про впорядкування контролю за діяльністю

офшорних зон. Крім цього, офшорні юрисдикції представляють і кримінальну небезпеку, оскільки відсутність вимог щодо розкриття інформації та надання звітності, приваблює осіб, що переслідують незаконні цілі, пов'язані з ухиленням від податків та відмиванням доходів, отриманих незаконним шляхом, користуватися їхніми послугами.

Ключовим результативним механізмом в сфері регулювання офшорної діяльності є міжнародне співробітництво. Лише за умови координації та кооперації на наднаціональному рівні можливе досягнення певних позитивних наслідків та реформ у проведенні політики деофшоризації. Односторонні спроби країн захистити свої податкові бази, з одного боку створювали зайвий адміністративний тягар для бізнесу, а з другого – стимулювали інші країни створювати нові можливості для ухилення від оподаткування, саме тому держави почали укладати двосторонні/ багатосторонні угоди з конкретними умовами і об'єднувати зусилля. Глобальне регулювання офшорного бізнесу та основні напрямки політики протидії офшоризації задають міжнародні організації, що працюють в цій сфері: Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зосереджує свою діяльність на боротьбі з недобросовісною податковою конкуренцією; Міжнародна група розробки фінансових заходів по боротьбі з відмиванням коштів (Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) (ФАТФ), націлена на боротьбу з фінансовими потоками, що отримані незаконним шляхом, капіталів від здійснення кримінальної діяльності; Міжнародний валютний Фонд (МВФ), створений з метою сприяння міжнародному монетарному співробітництву, валютній стабільності, пришвидшенню економічного зростання та високого рівня зайнятості, а також надання тимчасової фінансової допомоги країнам при дефіциті платіжного балансу; Рада з фінансової стабільності, діяльність якої пов'язана зі стабільністю глобальної фінансової системи та інші міжнародні неурядові організації.

Зазначається, що існування та функціонування офшорних юрисдикцій знаходиться в правовому міжнародному полі, тому однозначно звинуватити та притягнути до відповідальності їх неможливо. Як наслідок, міжнародні організації, враховуючи суверенітет країн, не мають права нав'язувати їм свої умови та

диктувати вимоги, тому обмежуються наданням рекомендацій всім країнам-учасникам. Додатково, визначенням законодавчих норм та стандартів для кожної окремої держави, невідповідність яким, призводить до зміни довіри та статусу країни на світовому ринку.

В цілому, сьогодні діють такі основні механізми міжнародної боротьби з офшорними зонами, як складання «списків» офшорних зон; обмін податковою інформацією, який знаходив різні форми і зараз перетворився на загальний стандарт автоматичного обміну інформацією, Common Reporting Standards (CRS); ведення положень та стандартів до внутрішнього законодавства країн, що перешкоджають отриманню вигод від здійснення офшорної діяльності; посилення вимог до банків щодо збору інформації про своїх клієнтів, кінцевих бенефіціарів за принципом «know your client» (треба знати свого клієнта); розкриття фізичними особами-резидентами своєї участі в іноземних компаніях, які вони контролюють (КІК – контрольована іноземна компанія) та відповідне звітування; контроль за трансфертним ціноутворенням. Зосереджуючи увагу, що специфіка регулювання даної сфери лежить в міжнародній площині і прямо залежить від наднаціональної кооперації та співробітництва, то на сьогодні основоположним документом в проведенні антиофшорної політики міжнародного статусу є План дій BEPS («Base Erosion and Profit Shifting»), затверджений ОЕСР у 2013 році, що передбачає впровадження країнами переліку заходів щодо протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку [4].

Але, крім того, що посилюється контроль за офшорними компаніями та створюються умови в котрих стає складнішим вести бізнес, багато держав йдуть на поступки своїм податковим резидентам для повернення капіталів в свій бюджет.

Є очевидним факт, що проблема має дуже неоднозначний характер, оцінка такого явища, як офшоризація, залежить від конкретних інтересів різних груп бізнесу. Загалом, підсумовуючи, можна виділити певні наслідки посилення національного та міжнародного регулювання офшорної діяльності: зниження рівня банківської таємниці; розширення можливостей доступу органів влади до інформації щодо реальних власників офшорних

інструментів; розширення міжнародного обміну інформацією в частині оподаткування; значне обмеження офшорної банківської діяльності; зміни структури офшорного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Батрименко В.В. Вплив транснаціональних банківських груп на офшоризацію міжнародної інвестиційної діяльності в економіці України // Київ. ун-т ринк. Відносин. – 2012. – № 9. – С. 62–67.
2. Ящук С.П. Напрями трансформації національних податкових систем в процесі створення світової інфраструктури податкового регулювання. – Київ, 2015. – № 17. – С. 74–78.
3. Gabriel Zucman. Global Wealth Inequality, Annual Review of Economics. 2019. Vol. 11: 109–38. DOI: 10.1146/ANNUREV-ECONOMICS-080218-025852 URL: <https://gabriel-zucman.eu/files/Zucman2019.pdf>
4. Action plan on base erosion and profit shifting // OECD. 2013. – URL: <https://www.oecd.org/ctp/BEPSActionPlan.pdf>

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Петрусенко К.В., Соболева М.В.

студенти;

Рудянова Т.М.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів*

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ФІРМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Економетрична модель виступає як функція або система функцій, що описує зв'язок між вхідними та результативними показниками економічної системи за допомогою методів математичної статистики [1]. Актуальність застосування економетричних моделей полягає в тому, що вони можуть використовуватися для аналізу економічних і соціально-економічних показників, що характеризують відповідну економічну систему, для прогнозування їх подальшої зміни або для імітації можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку досліджуваної системи за умови, що деякі показники можна змінювати цілеспрямовано. На мікрорівні (сім'я, підприємство, фірма) економетричні дослідження передбачають наукове обґрунтування управлінських рішень, що приймаються на підприємствах різних форм власності й мають урахувати постійний вплив зовнішнього середовища [2, с. 6]. Найпоширенішим підходом до визначення найдоцільнішої комбінації виробничих ресурсів у виробничому процесі для отримання максимального прибутку є методологія побудови та верифікації виробничих функцій, які є класичним прикладом економетричного моделювання [3, с. 178]. Найпоширенішою в класі виробничих функцій є функція Кобба-Дугласа.

Розглянемо на прикладі фірми «Геркулес» методику знаходження виробничої функції і аналіз з її допомогою деяких основних економічних показників. Фірма «Геркулес» випускає такі групи продуктів харчування, як заморожені напівфабрикати, морозиво, молочна продукція.

На підставі статистичних даних про випуск продукції Y , затрат виробничих фондів K , затрати праці L за десять останніх років побудована виробнича функція Кобба-Дугласа має вигляд $Y = a_0 L^{a_1} K^{a_2}$. Щоб використовувати метод найменших квадратів, який використовують для лінійних залежностей, прологарифмуємо її і перейдемо до лінійної функції $Y = \ln \ln a_0 + a_1 \ln \ln L + a_2 \ln \ln K$. Введемо позначення $A_0 = \ln \ln a_0$, $A_1 = \ln \ln a_1$, $A_2 = \ln \ln a_2$, $Z = \ln \ln Y$, $X_1 = \ln \ln L$, $X_2 = \ln \ln K$. У нових позначеннях функція має вигляд: $Z = A_0 + A_1 X_1 + A_2 X_2$. За допомогою надбудови «Аналіз даних» табличного процесора Ексел знайдені параметри моделі, з урахуванням введених позначень одержимо наступну модель $\ln \ln Y = -15,450 + 0,086 \ln \ln L + 0,634 \ln \ln K$. Потенціюванням отримуємо функцію Кобба-Дугласа:

$$Y = 1,954L^{6,086}K^{0,634}.$$

Для проведення економічного аналізу розрахуємо основні характеристики функції Кобба-Дугласа для фірми «Геркулес»:

Середня продуктивність праці дорівнює

$$\mu_1 = \frac{Y}{L} = \frac{a_0 L^{a_1} K^{a_2}}{L} = \frac{a_0 K^{a_2}}{L^{1-a_1}} = \frac{-15,450K^{0,634}}{L^{-5,086}}.$$

Отже, зі збільшенням витрат праці L (при незмінних витратах виробничих фондів K) середня продуктивність праці знижується. Навпаки, збільшення витрат виробничих фондів K (при незмінних витратах праці L) веде до зростання середньої продуктивності праці. Цей факт повністю відповідає логіці економічного аналізу зростання продуктивності праці.

Середня фондівіддача дорівнює $\mu_2 = \frac{Y}{K} = \frac{-15,450L^{6,086}}{K^{0,366}}$. З отриманої формули випливає, що зі збільшенням витрат виробничих фондів K (при незмінних витратах праці L) середня фондівіддача знижується. Збільшення ж витрат праці (при незмінних витратах виробничих фондів) веде до зростання середньої фондівіддачі.

Гранична продуктивність праці: $v_1 = \frac{\partial Y}{\partial L} = \frac{-94,029K^{0,634}}{L^{-5,086}}$. З вищенаведеної формули випливає, що зі збільшенням витрат праці (при незмінних витратах виробничих фондів) гранична продуктивність праці знижується. Навпаки, збільшення витрат виробничих фондів (при незмінних витратах праці) веде до зростання граничної продуктивності праці.

Гранична фондovіддача: $v_2 = \frac{\partial Y}{\partial K} = \frac{-9,795L^{6,086}}{K^{0,366}}$. Таким чином, із збільшенням витрат виробничих фондів (при незмінних витратах праці) гранична фондovіддача знижується. Збільшення ж витрат праці (при незмінних витратах виробничих фондів) веде до зростання граничної фондovіддачі. Одночасна зміна обох змінних може призводити до різних результатів.

Еластичність випуску продукції за витратами праці: $E_L = 6,086$. Можна бачити, що при збільшенні витрат праці L на 1% випуск продукції Y гранично збільшується на 6,086%.

Еластичність випуску продукції по еластичним фондам: $E_K = 0,634$. Цей показник вказує на те, що при збільшенні виробничих фондів K на 1% випуск продукції гранично збільшується на 0,634%.

Потреба в ресурсах праці L становить

$$L = \left(\frac{Y}{a_0 K^{a_2}} \right)^{\frac{1}{a_1}} = -0,639 \frac{Y^{0,164}}{K^{0,104}}$$

Потреба у виробничих фондах K становить

$$K = \left(\frac{Y}{a_0 L^{a_1}} \right)^{\frac{1}{a_2}} = -0,013 \frac{Y^{1,577}}{L^{9,599}}$$

Виробнича функція дозволяє досліджувати питання співвідношення, заміщення та взаємодії ресурсів. Зокрема, на основі співвідношення K/L визначається важливий економічний показник – фондоозброєність праці:

$$\frac{K}{L} = \frac{\left(\frac{Y}{a_0 L^{a_1}} \right)^{\frac{1}{a_2}}}{L} = \left(\frac{1}{a_0} \right)^{\frac{1}{a_2}} \frac{1}{L^{\frac{1}{a_2}}} \frac{Y^{\frac{1}{a_2}}}{L^{\frac{a_1+1}{a_2}}} \cdot \frac{K}{L} = -0,013 \frac{Y^{1,577}}{L^{10,599}}$$

Взаємодіючи в рамках виробничої функції ресурси L і K можуть заміщати один одного. Гранична норма заміщення затрат праці L виробничими фондами K дорівнює $h = \frac{dK}{dL} = -\frac{a_1 K}{a_2 L}$. $h = -9,599 \frac{K}{L}$.

Вплив співвідношення обсягів ресурсів на граничну норму заміщення h знаходить своє вираження у показнику еластичності заміщення ресурсів. Цей показник визначається як відношення відносних збільшень фондоозброєності праці та граничної норми заміщення ресурсів

$$\omega = \frac{h}{\frac{K}{L}} \frac{d\left(\frac{K}{L}\right)}{dh} = -\frac{a_2}{a_1} \left(-\frac{a_1}{a_2}\right) = 1.$$

Розглянемо поведінку функції Кобба-Дугласа при зміні масштабу виробництва. Нехай витрати кожного ресурсу збільшаться в L разів. Тоді нове значення виробничої функції $Y = a_0 L^{a_1} K^{a_2}$ дорівнює $Y^* = a_0 (\lambda L)^{a_1} (\lambda K)^{a_2} = \lambda^{a_1+a_2} Y$. Якщо $a_1 + a_2 = 1$, то рівень ефективності ресурсів не залежить від масштабу виробництва. Якщо $a_1 + a_2 < 1$, то з розширенням масштабів виробництва середні витрати ресурсів у розрахунку на одиницю продукції зменшуються, а якщо $a_1 + a_2 > 1$, – збільшуються. В останньому випадку мається на увазі інтенсивний розвиток виробництва.

Таким чином, функція Кобба-Дугласа дає можливість аналізувати виробничу діяльність фірми і на підставі аналізу давати рекомендації щодо удосконалення управління фірмою.

Список використаних джерел:

1. Лугінін О.С. Економетрія : навч. пос. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 278 с.
2. Лещинський О.Л., Рязанцева В.В., Юнькова О.О. Економетрія : навч. посіб. для вищ. навч. закл. 2-ге вид., стереотип. Київ : ДП Вид. дім «Персонал», 2008. 208 с.
3. Юрчук Н.П. Теоретичні аспекти економетричного моделювання виробничої діяльності підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. № 13(4). С. 177–179.

Слободяник О.О.

*викладач вищої категорії, викладач-методист,
Запорізький коледж радіоелектроніки
НУ «Запорізька політехніка»*

Чижевська Т.В.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
ДВНЗ «Запорізький національний університет»*

КОГНІТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РОСЛИННИЦТВА В УКРАЇНІ

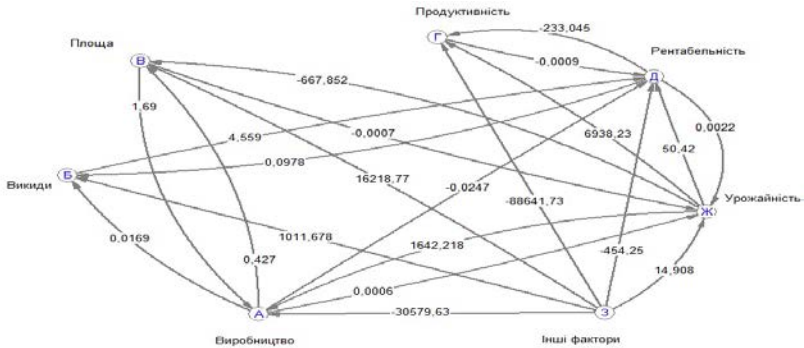
В сучасних умовах існування економіки країни, виважені управлінські рішення є запорукою існування та розвитку будь-якої галузі господарства. Для України стратегічною галуззю на сьогодні є сільське господарство, зокрема рослинництво. Саме вона визначає стан і тенденції розвитку національної економіки України, забезпечує надходження валютних доходів держави за рахунок експорту, забезпечує продовольчу безпеку [1]. У рослинницькій галузі провідну роль займає зерновий сектор – на сьогодні Україна займає 6 місце з експорту пшениці та 4 з кукурудзи.

Було досліджено всі макроекономічні фактори, що безпосередньо беруть участь у формуванні обсягу виробництва зернових та зернобобових культур – обсяг посівних площ і виробництва, урожайність, продуктивність праці сільськогосподарських робітників зайнятих в зерновому секторі, рентабельність виробництва, обсяг викидів діоксиду сірки та оксидів азоту, що стають головною причиною появи кислотних дощів та інші.

У процесі дослідження використано апарат когнітивного моделювання [2], виявлено сили зв'язків між показниками та побудовано когнітивну модель впливу макроекономічних показників на обсяг виробництва рослинницької галузі України.

Для побудови когнітивної моделі застосовано підхід на базі когнітивно-регресійного аналізу [3]. Він дозволив удосконалити

когнітивну карту, виключити несуттєві зв'язки та кількісно оцінити силу впливу показників.

Рис. 1. Когнітивна модель впливу ключових факторів на обсяг виробництва рослинницької галузі України
Джерело: розробка авторів

Для подальшого дослідження поведінки моделі у динаміці було проведено серію імітаційних експериментів на основі імпульсних процесів та визначено вплив макроекономічних показників на обсяги виробництва.

Усього описано 4 сценарії серед усіх можливих результати яких мають цінність для практичного застосування відповідно від поставлених цілей управління:

- зменшення викидів діоксиду сірки та оксидів азоту на 1 тис. т в рік;
- збільшення викидів діоксиду сірки та оксидів азоту на 1 тис. т в рік;
- збільшення продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві на 1 грн;
- збільшення рентабельності сільськогосподарського виробництва на 1%.

Згідно з результатами проведеного моделювання, сценарій 1 призводить до того, що обсяг виробництва після зменшення шкідливих викидів у повітря поступово почне зростати і уже після

21 року стабілізується на рівні +0,6 тис. т Результати сценарію 2 призвели до зменшення обсягу на 0,6 тис. т. через 21 рік.

При сценарії 3 ми спостерігаємо поступове збільшення обсягу виробництва і вже через 21 рік він стабілізується на відмітці +35 тис. т. За умовою 4 сценарію можна досягти зниження виробництва на 0,16 тис. т через 25 років. Головною перевагою у цьому випадку є зменшення використовуваної посівної площі на 0,25 га, тобто ми інтенсифікуємо виробництво, зменшуючи екологічне навантаження.

За результатами проведеного когнітивного моделювання найшвидший ріст обсягів виробництва рослинницької галузі України забезпечує підвищення продуктивності на 1 грн на кожного зайнятого. У результаті ми спостерігаємо поступове збільшення обсягу виробництва до 21 року, після чого обсяг стабілізується на відмітці +35 тис. т. Подібного можна досягти користуючись сучасним обладнанням та сільськогосподарською технікою, а також постійно підвищуючи рівень кваліфікації працівників.

Таким чином, когнітивна модель впливу макроекономічних показників на результат діяльності рослинницької галузі України є перспективним інструментарієм для прийняття зважених управлінських рішень з метою підвищення ефективності функціонування рослинницької галузі України та національної економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Програма «Зерно України – 2015». URL: www.uaan.gov.ua/sites/default/files/zerno.doc
2. Горелова Г.В. О когнитивном моделировании сложных систем, инструментарий исследования // Известие ЮФУ. Технические науки. – 2012. – № 6(131). – С. 236–240.
3. Максимов В.И., Корноушенко Е.К., Качаев С.В. Когнитивные технологии для поддержки принятия управленческих решений. URL: <http://www.iis.ru/events/19981130/maximov.ru>

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Rustam Aslanzade

Student PhD

ISMA University (Riga, Latvia)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5067-639X>

SUSTAINABILITY IN THE SUPPLY CHAINS MANAGEMENT

The concept of sustainability in modern conditions is gaining its further innovative development. The companies strive to create «green» technologies, «green» products, considering the wishes of customers to see not only environmentally friendly products, but also to know that the production process also does not make threats to the environment. So-called "green" alliances can be formed, and they have great advantages: free access to information regarding the environmental friendliness of products (where exactly was manufactured and by what technology, what components, ingredients were used, etc.); consumer trust to the proposed environmental materials; access to new markets, competitiveness; eco-materials, due to their positive characteristics, can create ads for themselves; consumer consultation at any stage (from the production of goods to the moment of operation and the warranty period). In recent years, the eco-technologies, which today have become a new technology trend, following the information and communication technologies and biotechnologies, have gone mainstream. Such topical issues as climate change, environmental pollution, global disasters, etc. – all these factors gave impetus to searching for new solutions.

Over the past decade, the science and technologies development has brought great achievements in the field of economics, construction, ecology, thereby reaching a new level of research, namely eco-technology. Every day, this issue is becoming increasingly relevant, and humanity is striving for optimal interaction with the environment. Since this time, investments in environmental technologies began to grow in the world, that is, a set of measures for the release of goods and the provision of

services allowing assessing, limiting, preventing, correcting, or minimizing harm made to the environment and/or society as a whole.

The prerequisites for the development of eco-technologies are the growth of industrial production and the improvement of legislation; a company and society represented by the state should not only be willing to solve environmental problems, but also have the economic opportunity to implement them. The state should contribute to the formation of the eco-technology market with the help of various programs and mechanisms that are widely used around the world to stimulate the growth of the economy and its particular industries, as well as strengthen strict standards for environmental emissions. In turn, there are negative circumstances, namely, a contradiction of the business' and society's interests in resolving environmental problems. To some extent, the environmental technology market depends on the current environmental policy of the state and may be in a state of forces distribution and strategies determination. The main problem for the environmental technologies formation is the lack of technologies suitable for implementation, and the lack of "commercial" technical solutions.

The main reason for investing in eco-technologies is environmental legislation, the aim of which is to reduce environmental pollution. Special attention is paid to activities related to wastewater, minimization and prevention of air pollution. The introduction of stricter environmental legislation leads to the development of a new industry, the eco-industry.

The implementation of corporate responsibility best practice can be found among global leaders. For example, At Northrop Grumman presents key indicators of social responsibility, including women and different races representation in the company in its reports. The company's social responsibility structure includes not just individual actions or directions, but also the formation of systematic diverse supply chains. For over 13 years, At Northrop Grumman has exceeded the US legal goal of partnering with small businesses of at least 23% of all contractors. In 2018, the company subcontracted 37% of domestic purchases, or \$ 3.1 billion, to small business suppliers, including businesses owned by women, veterans, and minority owners. As part of the Global Supplier Diversity Program, the company is developing partnerships with the small business community to provide technologically advanced products and

services that support the supply chains' growth and development. For example, working with the US Department of Defence's Mentoring Program, the company collaborates with the Centre for Economic Development at the University of Southern California and several historically established colleges and universities to provide cyber-security training to approximately 4,000 vendors.

In addition, in 2008, the company launched a green NG eco-sustainability program aimed at improving operational efficiency and long-term cost savings. For instance, the company sets a target for the amount of greenhouse gas emissions, reducing it by 33% (244 110 cubic tons) compared to 2010. The targets are also set for water consumption (reducing consumption by 155 million gallons per year) and solid waste recycling (an increase from 52% to 62% of the solid waste diversion).

At Northrop Grumman and the Northrop Grumman Foundation are looking to increase community engagement. One of the main activities is to support STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) training opportunities for students and lecturers around the world. In 2018, the company provided about \$20 million to various organizations and programs working in the fields of science, technology, engineering and mathematics. The company pays special attention to the social responsibility of companies throughout the supply chain, maintaining its ethical principles within its entire dimension, focusing on the production of the most innovative and affordable technological solutions for customers. In the process of competition, all suppliers go through an assessment process, which identifies companies that are at risk of reduced productivity. Efficiency is assessed in several main categories, including management, technical support, schedule, cost, offer, mission implementation, supply chain management and customer satisfaction, with emphasis on the «most important suppliers» with basic business requirements. At Northrop Grumman, the vision is to be a leader in providing integrated and efficient supply chain solutions by harmonizing and using common strategies, processes, people and systems to create value. The company relies on suppliers that supply raw materials, chemicals, components and subsystems for products, as well as manufacture components and equipment trims, provide software and intellectual property, and also provide some services to end customers

(for example, repair or maintenance), and do this is in accordance with all applicable laws, rules and contract terms. In 2018, the company subcontracted \$ 8.3 billion with a wide supplier base covering all of 50 US states.

The company sets standards of business conduct for all suppliers, employees and subcontractors at all levels. At Northrop Grumman develops and maintains a diverse supply chain that provides an optimal value for the company and customers. The Northrop Grumman Global Supplier Diversity Program Office (GSDP) is an interlink to small and low-income business owners, as well as partners at colleges and universities. The company holds information events for small businesses, offers mentoring programs and sponsors academic, consumer and industry events that support the growth and development of small businesses.

The supply chain control focuses on the following measures: preventing product quality reduction at all stages of its production, banning counterfeit parts, and observing cyber security regulations, protecting intellectual property; for that purpose a special program has been developed to train how to ensure authenticity of materials for supplies throughout the chain, improving product quality, engineering procurement, etc. Thus, only those suppliers who have been trained or tested for training in preventing product quality reduction or getting into the counterfeit product chain are allowed to get to the supply chain (Corporate..., 2018).

References:

1. 2018 CORPORATE RESPONSIBILITY REPORT. The value of performance. NORTHROP GRUMMAN. Retrieved from: <https://www.northropgrumman.com/CorporateResponsibility/Documents/pdfs/2018-noc-cr-report.pdf>

Геева Я.Р.

студентка,

*Харьковский национальный аэрокосмический университет
«Харьковский авиационный институт»*

МЕТОДЫ СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Наука управления – одна из отраслей современных гуманитарных наук. Основное внимание в этой науке уделяется поиску наилучшего способа выполнения задач, поставленных перед персоналом, для достижения целей учреждений в полной мере. Наиболее полное определение менеджмента состоит в том, что это набор правил и принципов, используемых менеджером для использования ресурсов и их использования. Желаемые цели предприятия с минимальными затратами времени, усилий и минимальными затратами.

Это краткое определение менеджмента. Что касается современного управления, это метод, который в основном зависит от управления ресурсами, как человеческими, так и материальными, а также руководства и организации в соответствии с динамическими структурами и, таким образом, позволяет достичь желаемых целей в желаемой форме и удовлетворить потребности бенефициаров для достижения цели и, таким образом, достичь ощущения счастья, удовлетворения и профессионализма сотрудников. Это оптимальный набор человеческих и материальных ресурсов для выполнения желаемого запроса товаров и услуг с точки зрения количества и качества одновременно.

Основные процессы в современном менеджменте

Современный менеджмент фокусируется на ряде основных процессов, которые он считает частью своего плана действий:

Планирование, организация и трудоустройство. Руководство, координация, документация и, наконец, финансовое управление. Стоит отметить, что важность современного управления заключается в лидерстве Организации и стран в целом в направлении прогресса и развития. Кроме того, это ответственность за достижение желаемого успеха в обществах, за их способность использовать имеющиеся человеческие ресурсы или материалы. Следовательно, руководство

играет эффективную роль в достижении успеха или неудачи в работе учреждения и прогресса. Современный административный стиль зависит от навыков людей, а также от знаний и ресурсов денег и времени.

Современные методы управления

Современные методы управления делятся на три основных метода, один из которых зависит от имеющихся человеческих навыков, имеющихся ресурсов и желаемых результатов:

Метод участия

Метод участия: этот метод, как известно, означает, что он зависит от наличия разделения персонала при выполнении задач проекта и использует этот метод в случае сложности выполнения всей работы одного сотрудника, чтобы он не может быть выполнено в одиночку, и метод участия для облегчения процесса разделения задач между сотрудниками для завершения проекта, чтобы каждый человек мог усвоить свою роль и миссию, которые должны быть реализованы в проекте, и придает этому методу чувство ценности и оптимизма сотрудников, а значит, и чувство сопричастности к проекту и достижения максимальной.

Метод рекомендаций

Второй метод – метод рекомендаций. Этот метод используется в некоторых организациях, когда это необходимо, и используется в качестве современного административного метода из-за ситуации, особенно если проект ограничен по продолжительности, то есть ограничен сроком выполнения или участием большого числа сотрудников. и трудно оставить вещи без руководства. В этом методе от менеджера требуется найти типичные ответы на пять основных вопросов (что, где, как, почему и когда), чтобы сотрудники были полностью осведомлены об этом.

Командный метод

Наконец, метод 3 – лучший метод работы. Это идеальный метод для качественной и высокой реализации проекта. Командный подход – один из типичных методов управления проектами. Он побуждает людей делиться знаниями и делиться ими. У результатов могут быть ожидания и ожидания, и команда справится с проблемами быстрее, чем в одиночку.

Следует иметь в виду, что успешная команда зависит от скоординированных и межгрупповых усилий и от коммуникативных навыков. Когда внимание уделяется оценкам, можно определить тех, кто смог внести свой вклад в поддержание духа команды, особенно когда давление уменьшилось.

Список использованных источников:

1. Виханский О.С., Наумов О.И. Менеджмент: человек, стратегия, организация, процесс. Москва, 2003. С. 215.
2. Радугин А.А. Основы менеджмента. Москва : Центр, 2001. С. 285.
3. Максимцов М.М. Менеджмент. Москва : ЮНИТИ, 2001. С. 311–312.

Мельник А.М.

студентка,

Науковий керівник: Беляєва Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний торговельно-економічний університет

ПІДХОДИ ДО КЕРІВНИЦТВА У СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний менеджмент – це тисячі можливих варіантів та альтернатив прийняття управлінських рішень, особливістю яких є орієнтація на керівників, які готові до ризику та здатні швидко адаптуватися до змін в управлінських процесах. Адже традиційно закладено, що будь-яка інновація, будь-то у сфері науки чи техніки, викликає занепокоєння людей, які вже звикли до чогось давно відомого. Здавалося б, а який же ж в цьому є недолік? З точки зору сучасного менеджменту, нині це є великою проблемою управлінського процесу переважної більшості відомих підприємств. Для переконання в цьому, достатньо буде розглянути наступну ситуацію, коли, наприклад, умовна новостворена організація, через

відсутність власного досвіду у сфері управління, вдається до запозичення підходів до керівництва у іншої організації, яка вже чимало років формує й реалізує власний підхід до процесу управління. А згодом виявляється, що ті підходи, які розроблені однією фірмою і які добре себе зарекомендували, можуть бути не тільки не ефективними, але можливо й не корисними для іншої. Отож-бо, розглянута ситуація вкотре підтверджує той факт, що сучасний керівник (менеджер) має акцентувати увагу не на дотриманні стандартних прийомів, а вміти реально оцінювати ситуацію, яка склалась, і знаходити ефективні шляхи її вирішення, виходячи із специфіки діяльності тієї організації, де він працює. Проте, сконцентрувавшись на нестандартних підходах до керівництва, не варто нехтувати традиційними методами, адже досвідчений менеджер має бути обізнаним з різними підходами та технологіями, що й сприятиме швидкому та адекватному прийняттю правильних управлінських рішень.

Досліджуючи тему, що стосується підходів до керівництва у сучасному менеджменті, тобто інноваційних підходів, не складно зрозуміти, що специфіка різних прийомів управлінського процесу безпосередньо підпорядковується внутрішньому клімату, що сформувався між керівництвом і працівниками на підприємстві. Адже основне завдання керівника полягає не в тому, щоб робити ту чи іншу роботу самостійно, а в тому, щоб вивчивши ситуацію і сформувавши план дій, організувати підлеглих на його виконання, проконтролювати і оцінити результати їх праці і винагородити тих, хто відзначився [1, с. 147].

Відтак, необхідно згадати три основні стандартні підходи до керівництва: підхід з позицій особистих якостей, підхід з позицій поведінки, ситуаційний підхід [2, с. 216]. Перший, і один із найбільш поширених підходів, базується на використанні властивостей та особистісних характеристик «ефективних» керівників. Наступний – визначає те, що ефективність керівництва залежить не від особистих якостей, а від манери поведінки керівника з підлеглими. Ситуаційний підхід характеризується визначенням того, які стилі поведінки і особисті якості найбільш відповідають конкретним ситуаціям. Дотримуючись цих трьох стандартних підходів, довгий час

керівництво здійснювалось саме таким чином на багатьох підприємствах. Проте, нині спостерігається вагомий прогрес у науці та техніці, який непомітно залишає відлуння на суспільстві. На основі цього, менеджери та й науковці усвідомили, що задля подальшого ефективного керування працівниками на підприємстві у сучасних умовах, необхідно займатись розробкою та винайденням інноваційних підходів до управління.

На основі узагальнення наукових джерел та аналітичних матеріалів виявлено, що до найбільш вагомих чинників, які впливають на діяльність підприємств, їх темпи розвитку та процеси управління персоналом у сучасному бізнес-середовищі, належать: нестабільна ситуація на національних, регіональних ринках; інформатизація, поширення цифрових технологій; швидке старіння знань, технологій; зростання інтенсивності міграційних процесів; зростаюча індивідуалізація, формування індивідуалізованого суспільства; постійна потреба у функціональній і чисельній адаптації персоналу до вимог операційної підсистеми забезпечення діяльності підприємства [3, с. 144]. Тому, аби протистояти впливу всіх чинників зовнішнього середовища та жорсткій конкуренції, виникає необхідність в оволодінні, зокрема, кадровими інноваціями. Між процесом керівництва і впровадженням кадрових інновацій існує тісний взаємозв'язок, який має вплив на результати діяльності підприємства. Простежити цю залежність можна, наприклад, з такої ситуації: нерідко керівники нижчого рангу вбачають у кадрових інноваціях загрозу своїм статусам, відчують невпевненість у майбутньому, передчують посилення контролю з боку вищого керівництва у зв'язку з впровадженням інновацій.

Під кадровою інновацією у даному випадку слід розуміти нові методи, програми, практики, технології, системи управління персоналом, які впроваджені на конкретному підприємстві, застосовуються щодо потенційних чи залучених працівників і забезпечують необхідний соціальний або економічний результат від їх застосування. При впровадженні на підприємстві будь-якої кадрової інновації, остання матиме прояв на всіх етапах співпраці між керівниками та із підлеглими. Спростовуючи цю думку, можна конкретизувати, що інноваційні процеси можуть мати два шляхи

перебігу. Перший характеризується внесенням поправок до вже існуючих прийомів управління, а другий – нововведеннями, які раніше не практикувались взагалі.

Одним із наочних прикладів започаткування нестандартності в процесі управління підлеглими є ситуація, яка склалась у маркетинговому відділі, так як нині провідна роль у формуванні іміджу підприємства належить саме спеціалістам-маркетологам. Поряд із традиційними методами здійснення пошуку кандидатів на посади на засадах маркетингу (оголошення в засобах масової інформації, зустрічі з випускниками навчальних закладів, звернення до служб зайнятості, дні відкритих дверей, ярмарки вакансій, пошук через кадрові агентства та мережу Інтернет) провідні підприємства все частіше застосовують соціальні мережі для здійснення даної функції.

На основі дослідження даних з різних інформаційних джерел, можна дійти висновку, що всі світові підприємства та корпорації, які не хещуть випробуванням інновацій у сфері управління, досягають вагомого успіху досить незвичними шляхами. І цим самим переконуються у необхідності подальшого інвестування розвитку кадрової інновації.

Сучасні провідні організації світу інвестують значні кошти у формування інтегрованих кар'єрних сайтів, які дають можливість кандидатам відчутти дружнє відношення до них роботодавця, за допомогою блогів зі співробітниками та відео-презентацій отримати повнішу інформацію про підприємство, його амбітні плани, кадрову політику і перспективи кар'єрного зростання [3, с. 145].

Отже, на основі вищесказаного можна дійти висновку, що впровадження та застосування на підприємстві кадрової інновації є необхідним фактором для підвищення результативності діяльності організації. Тому кожен підприємець зобов'язаний інвестувати процес розвитку персоналу та забезпечувати реалізацію кар'єрних планів, адже це сприятиме підтримці конкурентоспроможності підприємства на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Беляєва Н.С., Безус А.М., Миколайчук І.П., Сичова Н.В. Менеджмент. Опорний конспект лекцій для студентів всіх освітніх програм освітнього ступеня «бакалавр». Київ : КНТЕУ, 2019. 206 с.

2. Калина А.В. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 498 с.

3. Лизанець А.Г. Інноваційні підходи до здійснення функцій управління персоналом підприємства. Економіка та управління підприємствами. 2017. № 7. С. 143–149.

ЛОГІСТИКА ТА ТРАНСПОРТ

Горбенко О.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний транспортний університет*

ЗАЛЕЖАЛІ ЗАПАСИ В ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАНЬ

Запаси в ланцюгах постачань можна розглядати з позиції функціонального призначення, в якому вони перебувають в певний проміжок часу і залежно від місця. Запаси згідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 9 «Запаси» – це активи, які [1]:

- утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою.

Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають [1]:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг;
- незавершене виробництво у вигляді незакінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів;
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, в установі, призначена для продажу;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством/установою з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;

– поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за цим Положенням, а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

В разі, коли актив (вантаж / товар / сировина) втратив первинні якості і наразі не має попиту, йдеться про неліквідний запас. Тобто такий запас, який впродовж тривалого часу перебуває в компанії, але реалізація якого тягне фінансові, логістичні та інші ускладнення. Неліквідні запаси виникають внаслідок: стрімкого зниження попиту, хибної стратегії дистрибуції, помилок під час зберігання, хибних прогнозів продажів, відмови замовників від вантажу/товару, змінювання маршруту та точки доставки вантажу, неналежне оформлення документів на вантаж тощо [2].

Поміж неліквідних запасів є такі, що мають назву залежалих – це запаси, які не покидають місце їх утворення у встановлений термін за різних обставин. А отже вони утворюються у будь-якого учасника ланцюгів постачань: вантажовідправника, експедитора, вантажодержувача, дистриб'ютора на складах чи реалізатора в точках з збуту.

У законодавстві України відсутнє визначення поняття залежалих вантажів, проте Декрет Кабінету міністрів України від 08.04.1993 № 33-93 «Про порядок вилучення та реалізації вантажів, що знаходяться у морських торговельних портах і на припортових залізничних станціях понад установлені терміни» (далі Декрет КМУ) містить перелік вантажів, які підлягаю вилученню та реалізації після спливу встановленого терміну [3].

Окрім того, на думку експертів залежали вантажі є широким поняттям, яке містить [3]: незатребувані вантажі (unclaimed goods) – вантажі, щодо яких нездійсненні дії для їх отримання; покинуті/відмовні вантажі (abandoned goods) – вантажі, щодо яких є відмова забирати вантаж або відмова від права власності на вантаж. У Посібнику FIATA з найкращих практик щодо покинутих товарів зазначені поняття ототожнюються. Проте вони не є синонімічними, від виду залежалого вантажу залежить порядок розв'язання проблем.

З позиції експедиторських компаній [3], залежалий вантаж – це вантаж / товари, вивантажені з судна в зону митного контролю на території морського, річкового порту, для митних цілей і які

перебувають на складі тимчасового зберігання. Загальний термін тимчасового зберігання не може перевищувати 90 днів (ч. 1 ст. 204 Митного кодексу України). Зазначений строк може бути продовжений максимум на 30 днів за заявою власника і за рішенням митниці. Тобто, протягом цього терміну потрібно завершити всі операції з вантажем, в іншому випадку він буде вилучений митними органами. Сам порядок та терміни вилучення залежало вантажу залежать від країни його знаходження.

Залежалі вантажі для експедитора небезпечні, коли експедитор безпосередньо зазначений як вантажоотримувач чи вантажовідправник. В такому разі перевізник має право та законні підстави звернутися до експедитора з вимогою відшкодувати понесені ним витрати, адже експедитор є стороною договору перевезення та відповідно до нього несе відповідальність за вчасне отримання вантажу та у випадку порушення цього положення зобов'язаний відшкодувати понесені витрати.

З позиції торгових підприємств, залежалий товар – це товар, термін реалізації якого перевищує встановлені критичні межі. З позиції законодавства компанія встановлює критичні терміни зберігання товарів самостійно, беручи до уваги терміни придатності товарів. Втім, згідно з п. 1 Положення № 120/190 підприємство може проводити уцінку товарів широкого вжитку, що залежалися (не мають збуту понад три місяці) і не користуються попитом у споживачів, а також товарів та продукції, які частково втратили свою первісну якість. Уцінку продовольчих товарів, які у зв'язку із закінченням строку придатності частково втратили первісну якість, можливо здійснювати у міру необхідності, не чекаючи трьох місяців [1].

Уцінка запасів – комплексний процес, який складається з кількох послідовних етапів [4]: затвердження складу комісії для проведення уцінки; формування переліку запасів та проведення інвентаризації; прийняття рішення про уцінку; складання, підписання та затвердження Акту уцінки; проведення процедури перемаркування цін згідно до п. 11 Інструкції про порядок позначення роздрібних цін, затвердженої наказом Мінекономіки від 04.01.97 р. № 2; відображення результатів уцінки в обліку і власне робота з неліквідним уціненим активом.

Для роботи зі залежалими активами (вантажами / товарами) можна застосовувати наступні варіанти: застосувати знижки при продажах або створити комплекти товарів зі вмістом залежалого вантажу; застосувати систему trade-in [6]; використати товари для розіграшів, подарунків; утилізувати вантаж / товар.

Для недопущення виникнення залежалих активів (вантажів / товарів) необхідно: приділяти увагу національним процедурам та законодавству, що стосуються роботи з вантажами, оскільки вони варіюються від країни до країни; проводити регулярну перевірку активів шляхом інвентаризації. Кожен з цих варіантів потребує ретельного аналізу. А саме питання роботи зі залежалими вантажами / товарами є як ніколи актуальним. Особливо зараз в умовах ринкової невизначеності через пандемію, коли зміщуються уподобання споживачів, вимоги до транспортування та зберігання з боку різних країн тощо.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 [Електронний ресурс] // Вісник: офіційно про податки. – 2018. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100009264-pbo-9-zapasi>
2. Почепский О. Неликвид на складе [Електронний ресурс] / Олег Почепский. – 2020. – Режим доступу: <https://bit.ly/3nAynQp>
3. Горачек О. «Залежали» вантажі: причини виникнення й алгоритм дій [Електронний ресурс] / О. Горачек, К. Горова // Logistics in Ukraine. – 2021. – Режим доступу: <https://bit.ly/3kfVLkp>
4. Адамович Н. Уцінка запасів [Електронний ресурс] / Наталія Адамович // Податки & бухоблік. – 2018. – Режим доступу: <https://bit.ly/3AgsXh1>
5. Знецінення запасів: облік та податкові наслідки [Електронний ресурс] // Дебет-Кредит. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://bit.ly/2Xv7Dq3>
6. Рябых Д. Как уменьшить складские запасы [Електронний ресурс] / Д. Рябых, Д. Сироткин // Корпоративный менеджмент. – 2010. – Режим доступу: <https://bit.ly/3Ae0pVx>

Наукове видання

**РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 07.10.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 1021/07.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.